הלכה · משנה תורה · מפרשים · פרי חדש · ספר מדע

פרי חדש על משנה תורה, הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

רבי חזקיה די סילוה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פרי חדש על משנה תורה, הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

רבי חזקיה די סילוה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פרי-חדש-על-משנה-תורה-הלכות-עבודה-זרה-וחוקות-הגויים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ב 5
הלכה ב 5
הלכה ג 5
הלכה ה 5
הלכה ו 6
הלכה ז 6
הלכה ח 7
הלכה י 7
פרק ג 8
הלכה ג 8
הלכה ד 8
הלכה ה 10
הלכה ו 10
הלכה ז 11
הלכה ט 11
הלכה י 12
פרק ד 12
הלכה א 12
הלכה ב 14
הלכה ג 15
הלכה ד 15
הלכה ו 18
הלכה ח 21
הלכה ט 21
הלכה י 22
הלכה יא 24
הלכה יב 24
הלכה יג 29
הלכה טו 30
פרק ה 31
הלכה א 31
הלכה ב 32
הלכה ג 32
הלכה ד 33
הלכה ו 33
הלכה ז 33
פרק ו 39
הלכה א 39
הלכה ב 40
הלכה ג 41
הלכה ד 41
הלכה ז 41
הלכה ח 42
פרק ז 42
הלכה א 42
הלכה ב 42
הלכה ג 42
הלכה ו 43
הלכה ז 43
הלכה ח 43
הלכה ט 43
הלכה י 44
הלכה יא 46
הלכה יב 46
הלכה יד 47
הלכה יז 47
פרק ח 47
הלכה א 47
הלכה ב 48
הלכה ג 48
הלכה יב 48
פרק ט 49

הלכה א 49
הלכה ב 49
הלכה ג 49
הלכה ו 49

פרק ב

הלכה ב

ואפי' להסתכל בדמות הצורה אסור. רש"י פירשה אפילו בצורות לנוי ואפ"ה אסור להסתכל בהם והקשו עליו בתוספות דאם כן היכי אמרינן דקרו ליה בנן של קדושים משום דלא היה מסתכל בצורתא דזוזא והא לכו"ע אסיר. ולי לא קשה מידי דקי"ל דצורות מבוזין מותר ומשו"ה לכו"ע שרי לאסתכולי בהו ואף שהם צורות דכותייהו פלחי להו אבל בצורות לנוי אף דכותייהו לא פלחי להו אסיר לאסתכולי בהו וטעמא דמילתא דצורות לנוי עבידי אינשי דמסתכלי בהו וקרי ביה אל תפנו אל מדעתכם משא"כ צורות מבוזין דלא עבידי אינשי דמסתכלי בהו. אבל התוספות כתבו דלא אסיר אלא בצורות של עבודה זרה וזה דעת רבינו ועיין בתוס' דריש פ' ר' ישמעאל ד"ה ה"ג בנן של קדושים וכו' והקשה הכ"מ לשיטה זו דא"כ היכי אמרינן מאי תלמודא פשטיה דקרא הכי משמע ותירץ דהוה משמע ליה דאל תפנו היינו ללכת בדרכיהם לעובדה ומהדר ליה דנדרוש ביה אל תפנו אל מדעתכם וקשה טובא דא"כ אמאי איצטריכא ליה לשנויי דנדריש ביה וכו' לשני ליה כפשטא דקרא דפירוש אל תפנו היינו שלא יביט אל האלילים. ולי נראה דהוה משמע ליה דאל תפנו ר"ל עיון וחקירה בעכו"ם כפשטיה דקרא ושני ליה דרצה לומר נמי שאל יביט אל שהמציא מדעתו ודוק אי נמי אף דמיירי בצורות העשויות לע"ז מ"מ לא נעבדה עדיין ולפי זה המקשן היה סבור דאל תפנו מיירי בשכבר נעבדה ולפיכך שאיל מאי תלמודא ודוק:

הלכה ג

כדרך שהוא עושה בה מעשה. לאו בהסתכלות קאמר דבההיא לא משכחת לה מעשה וכדאמרינן בפרק ד' מיתות דף ס"ה ע"ב שאני עדים זוממים הואיל וישנן בראייה ופי' רש"י דבראייה ודאי לית ביה מעשה אלא עיקר פי' אל תפנו היינו בעיון וחקירה בעניני עכו"ם ובזה אם עשה מעשה ועבודה של עכו"ם אי נמי במגפף ומנשק דקעבר משום אל תפנו כמ"ש רש"י בפ' ד' מיתות דף ס"ג ע"א כשאין דרכו בכך יעו"ש שלא בכונה לעובדה אלא ללמוד מתוך המעשה ענין העכו"ם הו"ל לאו שיש בו מעשה ולקי עליה וכמ"ש הרב בלאוין סי' י' יעו"ש:

הלכה ה

וכן האפיקורוס וכו' ואין מקבלין אותם בתשובה. מ"ש הכ"מ דנלמד מההיא דשמע אחר מאחרי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאלישע שיודע רבו ומכוין למרוד בו וקשה

דאדמייתי ראיה מאחר ליתי ראיה מר' מאיר דקאמר ליה חזור בך ואי משום דשמע מאחרי הפרגוד לא עדיף מבת קול דקי"ל אין משגיחין בבת קול. גם מה שהביא ראיה מההיא דאין מקבלים קרבן ממומר לנסך את היין ליתא דאין תלוי קרבן בתשובה ותו דאיהו גופיה כתב בסמוך דמומר לעכו"ם מקבלין אותו בתשובה אף שאין מקבלין ממנו קרבן וזהו היפך מ"ש בכאן ונמצאו דבריו סתרי אהדדי וצ"ע:

ומ"ש ואסור לספר עמהם וכו' שנאמר אל תקרב אל פתח ביתה. הכי איתא בפ"ק דע"ז ואי קשיא דהא קתני בפ"ב דאבות ודע מה שתשיב לאפיקורוס אלמא צריך להשיב לאפיקורוס הא אמרינן בסוף פ"ד דסנהדרין דלא שנו אלא נכרי אבל ישראל כ"ש דפקר טפי והרב מיירי באפיקורוס ישראל:

ומ"ש ומחשבה של אפיקורוס לעכו"ם. הכי איתא פ"ק דחולין שחיטת מין לעכו"ם:

הלכה ו

לפיכך תולין וכו'. אע"ג דבפרק נגמר הדין דף מ"ו ע"א מפיקים ליה מכללי ופרטי כן דרך הרב ליקח דרשא אחרת מסברא:

הלכה ז

אין המגדף חייב וכו'. לקושית הכ"מ דמאחר שפסק בההיא כשמואל היאך פסק בפ"ה מהל' ממרים כחכמים שאם קלל אביו ואמו בכנוי פטור נ"ל לתרץ דאי לדרשא דיברך שם בשם אם כן סגי ליה לקרא דליכתוב ונוקב שם ה' בנוקבו יומת והוה קשיא ליה דלא ליכתוב בנוקבו והו"א דבכל גוונא מיחייב אלא מיתורא דקרא שמעינן דצריך שיברך שם בשם והכי מוכח לישניה דהש"ס דקאמר מה ת"ל שם ולא קאמר מה ת"ל בנקבו שם נ"ל ושוב מצאתי להלח"מ שכתב כדברי בהל' ממרים פ"ה עיי"ש ודוק:

ומ"ש הכ"מ דמשמע ליה לרבינו דכי קאמר בגמרא (סנהדרין דף ס') ש"מ שם בן ד' נמי שם הוא בשם אדנות קאמר ע"כ. וליתא דהא אקשינן בגמרא פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן ושנינן מהו דתימא עד דאיכא שם רבה ומילתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל ולשיטה זו למה ליה למימר מילתא בעלמא הוא דנקט הא אפי' תימה שם רבה דהיינו שם ההויה נקט יוסי משום דהוי בן ד' אותיות דומיא דשם הויה ולא מילתא בעלמא הוא אלא משמע ודאי כדפי' רש"י דשם רבה היינו שם בן מ"ב אותיות ולפי זה יוסי לאו דוקא ומילתא בעלמא הוא ואף אם נאמר לשיטה זו דשם רבה היינו שם מ"ב אכתי קשה דמאי קשיא לן פשיטא ואמאי צריכינן לשנויי עד דאיכא שם רבה לשני דהו"א דוקא שם הויה ולהכי איצטריך לאשמועינן דאפילו שם אדנות וצ"ע ורש"י פי' בפרק שבועת העדות דף ל"ו ע"א דאינו חייב אלא על שם הויה עיי"ש:

ומ"ש ועל שאר הכנויים באזהרה. תימה דרש"י והתוספות כתבו לשם ובפרק שבועת העדות דף ל"ו דאיתיה נמי בכרת והכי איתא בפסחים פ' מי שהיה טמא וצ"ע. ומצאתי בירושלמי דסנהדרין פלוגתא דתנאי וסבור הרב דסוגיא דפסחים וסנהדרין פלִיגן ופסק כסוגיא דסנהדרין ודשבועות דסוגיא בדוכתה עדיפא ודוק:

הלכה ח

ומ"ש הכ"מ דבירושלמי פריך ואמרינן לה גדף ומשני אלא אותו השם שאמרתי לפניכם קלל ובו קלל ולא ידעתי למה לא כתב רבינו זה עד כאן לא קשה מידי דמשמע ודאי דגמרין לא ס"ל מדאמרינן בפרק ד' מיתות בי"ד דף ס' והעדים אין חייבים לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו ופרכינן וכי קרעו בשעה ששמעו מאי הוי הא קא שמעי השתא ומשני לא ס"ד וכו' ואם איתא דהשתא לא קאמרי ליה בפירוש מאי קאמר הא קא שמעי השתא והא השתא לא קא אמרי מידי ובשלמא הדיינים קורעים עכשיו על מה ששמעו שפלוני גידף אבל העדים למה להם לקרוע שנית אלא על כרחך דס"ל להש"ס שהעדים צריכים להעיד כפי מה ששמעו ומשו"ה הוה ס"ד שמחוייבים לקרוע פעם שנית וזה ברור. הלכה ט מגדף שחזר בו בתוך כדי דיבור וכו'. מ"ש הכ"מ דהרב סבור דמגדף לא בעי התראה וצ"ע בפרק הנשרפין גבי הא דאמרינן ורבנן מגדף הוראת שעה היתה ר"ל דמסתמא הרב למדם ממגדף דמדבר דלא התרו בו ומינה ילפינן לדורות והוקשה לו דכי היכי דלענין חבישה אמרינן דמגדף הוראת שעה ואין למדין ממנו הוא הדין לענין התראה דאין למדין משם. ותו הוקשה לו דבפ"ק דסנהדרין נראה דדוקא מסית לא בעי התראה. ואין זו קושיא דהא איכא נמי עדים זוממין דלא מני להו ודוק ועיין בדברי הרב דבהשגת הראב"ד לשם פ' כ' מהל' עדות ועיי"ש. הלכה י ומ"ש הכ"מ שמאחר שרבי חייא לא היה רבו של שמואל לא שייך למימר אין הלכה כתלמיד במקום הרב ליתא ודברי מהרי"ק ברורים דקודם אביי ורבא אית לן למפסק כקדמון טפי ומילתא דפשיטא דהלכתא כרבי חייא לגבי שמואל אבל מה שכתב דר"ח יחיד לגבי רב יהודה ושמואל אפשר לומר כן דכיון דקאמר לה רב יהודה משמיה דשמואל משמע דהכי ס"ל וכ"כ הרא"ש בריש פ' הניזקין אבל בפרק המפקיד לא כתב כן עיי"ש:

הלכה י

סומכים את ידיהם אחד אחד וכו'. משמע שלא יסמכו כולם שר"ל ביחד אלא כל אחד ואחד בידו והיינו דאמרינן בתו"כ ידיהם ידי כל יחיד ויחיד אלא דקשה דהיכי מפקינן זה מדכתיב ידיהם ולא ידם:

פרק ג

הלכה ג

מה שהקשה הכ"מ אמאי לא מני נמי מקבל שהם עבודת פנים הנה מה שתירץ דמולק היינו זובח יפה תירץ ומה שתירץ דמקבל לאו עבודה היא אלא אם זרק דלא מוכח מילתא דפלח לה לאו מילתא היא דשוחט נמי לאו מוכח מילתא דפלח לה ותו תקשי ליה אמאי לא מנינן מוליך דהכא מוכח מילתא דפלח לה דומיא דזורק והויא עבודת פנים אלא דאשתמיטותיה להכ"מ לשון רש"י בסנהדרין דף ס' ע"ב שכתב דמקבל ומוליך לא קשיא לן דלא אשכחן דלהוו עבודות הנעשות לשם עכו"ם דאשכחן הנך וכו' עיי"ש בלשון הרב ז"ל:

הלכה ד

ספת לה צואה וכו' ע"ז שעובדין אותה במקל וכו'. הכל תמהו על הרב דאטו שחיטת חגב ושחיטת בהמה מחוסרת אבר מי גרע מספיתת צואה וניסוך מי רגלים והכ"מ כתב ליישב דעת הרב בדברים דחוקים ומ"ש דשפיר מצי רב למיתי ככו"ע דההיא דחגב מיירי כשאין עובדין אותה בחגב הוא הדין דמחייב בבעלת מום ואיכא למידק על הרב ז"ל דלמאי איצטריך להאי דסוף סוף ק"ל ההיא דספת לה צואה ואין לומר דההיא מוקי לה כשעובדין אותה בצואה דא"כ הו"ל לרבינו לפרש ובחילוק שמחלק הרב גופיה לקמן שיותר נראה עבודה בספיית צואה וניסוך מי רגלים משחיטת חגב ומחוסרת אבר בההיא נמי מתרצא הך דרב ושפיר מצי אתיא ככו"ע וצ"ע:

גם מה שתמה על הראב"ד אמאי פסק כרבי יהודה ודחה ההיא דמחוסרת אבר דאמרה רבי יוחנן משום מימרת רב ורב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ע"כ. ואין זה קושיא כלל לפי שיטת הראב"ד דהא על כרחך ההיא דרב אתיא כרבי יהודה ולא כרבנן ואיהו גופיה כתב דכיון דכמה אמוראי שקלי וטרו אליבא דרב ש"מ כותיה ס"ל וא"כ הוה ליה רבי יוחנן יחידאה לגבייהו ומשו"ה פסק דלא כותיה:

גם מ"ש עוד דמ"ש הראב"ד וכשאמר רב יהודה ע"ז שעובדים אותה במקל וכו' נתכוון לומר דרבותא דרב היינו כשזרק מקל לפניה פטור אבל לדעת רבינו רבותיה בשיבר דחייב וי"ל דסבר רבינו דעדיף טפי למימר רבותא ברישא וכו' הנה דברי הראב"ד ברורים שהוקשה לו לפי שיטתו דכל כעין זביחה וזריקה חייב אפילו שלא כדרכה א"כ למה נקט רב ע"ז שעובדים אותה במקל ושני דמשום סיפא דזרק מקל בפניה דאף בכה"ג פטור. אבל לדעת הרב ניחא דאיצטריך למימר רב עכו"ם שעובדין אותה במקל אי משום רישא

אי משום סיפא דאי משום רישא דדוקא בעכו"ם שעובדין אותה במקל שיבר מקל בפניה חייב ואי משום סיפא דאף בכה"ג זרק מקל לפניה פטור ואם כן קשה על הכ"מ דמאי האי דקאמר דעדיף טפי למימר רבותא ברישא מלמימר רבותא בסיפא והא לדעת הרב איצטריך משום רישא וסיפא וצ"ע:

באופן שדברי הכ"מ דחוקים הרבה במ"ש דבדין הוא דכי אמר לימא כתנאי דהוה מצי למימר לא דכו"ע כרב אלא משום דמאן דאמר לימא כתנאי לא אסיק אדעתיה לאיפלוגי וכו' וכל זה דוחק גדול ומי הכניסו להרב בתגר זה וגם בס' לח"מ האריך ליישב דעת הרב וא"צ להשיב על דבריו כי הם דחוקים מעצמם כמו שיראה המעיין וגם הר"ן תמה על רבינו ומעתה צריך הבנה וסיעתא דשמיא ליישב דעת הרב ז"ל:

וקודם שאבוא ליישב דבריו נעורר בדבריו דלכאורה דבריו סתרי אהדדי שהרי גבי ספת צואה לא ביאר הרב דמיירי בצואה לחה כדאוקימנא בש"ס מוכח להדיא דמיירי אף בצואה יבשה וא"כ קשה דמאי שנא מזרק מקל בפניה שלא חייב הרב אלא כשעובדין אותה במקל. ולכן נראה ברור שסבור הרב דמאי דנקט רב עבודה זרה שעובדין אותה במקל לאו משום חיובא דהא אמרינן בפ' ד' מיתות דף ס"ב דשיבר מקל בפניה דהוי תולדה דזביחה וסתמא קאמר דמשמע שאף שאין עובדין אותה במקל אלא משמע ליה להרב דבכל מין ע"ז אפי' זרק מקל בפניה מיחייב ואף שאינה זריקה משתברת והיינו נמי ההיא דספת צואה דמיירי בצואה יבשה ואף שאין עובדין אותה בצואה מיחייב אלא נקט רב שעובדין אותה במקל אי משום רישא שיבר מקל בפניה שנאסרת דהיינו דוקא כשעובדין אותה במקל אי נמי משום סיפא דאף כשעובדין אותה במקל בזרק מקל בפניה אינה נאסרת וזה מוכרח בדעת הרב. ומאי דקשיא להו לקמאי דמי גרעי שחיטת חגב ושחיטת בהמה מחוסרת אבר מספיתת צואה לי לא קשה מידי שזה הוציאו הרב ממימרת ר' יוחנן דקאמר מנין לזובח בהמת בעלת מום לע"ז שהוא פטור שנאמר זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו לא אסרה תורה אלא כעין פנים והכי פירושו דייק קרא דוקא בזביחה בעינן ממש דומיא דכעין פנים וכדדייק קרא דכתיב זובח לאלהים יחרם אך בתנאי שיהיה ראוי לה והוי גזרת הכתוב דקפיד קרא אזביחה דלהוי כעין פנים הא לאו הכי לא מיחייב אבל מה דהוו כעין זביחה או כעין זריקה ואף שאינה זריקה משתברת כיון דלא שייך בה כעין פנים בכל גוונא מיחייב ולפי זה ר' יהודה ורבנן תרווייהו ס"ל כר' יוחנן אלא דר' יהודה ס"ל כיון דחגב לאו בר שחיטה הוא הו"ל כעין זביחה והילכך מיחייב עליה דומיא דשיבר מקל ורבנן ס"ל הואיל וצוארו דומה לצואר בהמה ושחטיה זובח שפיר קרינן ביה וכיון דלא חזי לפנים מפטר וקי"ל כחכמים דרבים

נינהו והכי ניחא דלא קאמר לימא כתנאי אמימרת ר' יוחנן משום דמצי אתי שפיר ככו"ע וכדכתיבנא וכי קאמרינן לעיל בגמרא לימא כתנאי הוה מצי למידחי שפיר כדכתיבנא אלא דאכתי לא שמיע לן מימרת ר' יוחנן אבל לבתר דאתא ר' יוחנן וחדית לן האי חדושא ממילא מתוקמא ההיא ברייתא דספת לה צואה כפשטה ואף שאין עובדין אותה בצואה ואף בצואה יבשה דומיא דזרק לה מקל וכן ברייתא דשחט לה חגב מיתוקמא שפיר אליבא דרב ושפיר מצי רב למימר אנא דאמרי ככו"ע ועד כאן לא פטרי רבנן אלא בחגב משום דשחיטה ובזביחה קפיד קרא דלהוי חזי בפנים אבל בשיבר מקל לכו"ע מיחייב והשתא ניחא נמי דרב ור' יוחנן לא פליגי ובהכי אסתליקו כלהו קושיי דקמאי ולא צריכינן לדוחקי דבתראי ושמעתתא רווחא טובא לדעת רבינו וכל הפורש ממנו כפורש מן החיים:

הלכה ה

העובד ע"ז כדרכה וכו' חייב ומביא קרבן על שגגתו. מ"ש הכ"מ שאע"פ שהוא פשוט כתבו משום דהוזכר בגמ' בחנם נדחק שהרי הוצרך הרב לכותבו לאשמועינן שאין כאן חיוב לענין סקילה אלא לענין קרבן וכן מוכח בהדיא מלשון הרב בפי' המשנה פ' ד' מיתות עיי"ש:

הלכה ו

העובד ע"ז מאהבה כגון שחשק בצורה וכו'. מ"ש הכ"מ שרבינו נראה לו שלא לפרש כסברת שאר המפרשים משום דמיראת אדם היינו באונס ואנוס רחמנא פטריה והיכי אמר אביי חייב וקשה טובא דהא איתא בגמרא אמר אביי מנא אמינא לה דתניא לא תשתחוה להם וכו' יכול אפי' נעבד כהמן ת"ל לא תעבדם והא המן מיראה הוה נעבד הנה לך בבירור שאפי' שיש שם יראת אדם שהרי היה שם מאמר המלך להשתחוות להמן אע"פ כן מיחייב לאביי ולעיקר קושייתו כבר תירץ הריב"ש דלאו מיראה שמא יהרגנו דבהא לא הוה מיחייב אביי אלא מיראת אדם שיזיקנו קאמר:

עוד תמה הרמ"ך דמאי שנא מזרק אבן למרקוליס דחייב אע"ג דלא קבליה עליה ותירץ הכ"מ שרבינו בזורק אבן למרקוליס לבזותו לענין חיוב חטאת קאמר ולא לענין חיוב סקילה ע"כ. משמע שר"ל דכי קאמר הרב הכא פטור ר"ל פטור מסקילה ולעולם דמיחייב בחטאת דומיא דזורק אבן למרקוליס והא ודאי ליתא דדבר פשוט הוא בלשון הרב שסתם וכתב פטור ר"ל לגמרי אף מחטאת וכן מוכח להדיא בש"ס מההיא ברייתא דכהן משיח בפ"ז דמייתי יעו"ש:

ובאמת כי דברי הרב אינן ברורים דהא בש"ס מייתי אביי ראיה מהמן דמיראה היה

נעבד ולפי שיטת הרב אין דמיונו עולה יפה אם לא שנאמר דמייתי ראיה במכל שכן כיון דאפי' מיראת אדם מיחייבינן כ"ש מיראת הצורה עצמו. תו קשה לי לשיטת הרב מהא דאיתא התם בסנהדרין דף ס"א ע"ב דהא אמרינן לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב מיירי בדאמרי ליה עבודה זרה פלונית כך מטיבה כך מריעה דכיון דידע שבחיה דע"ז וקאמר אין תו לא הדר ביה ומיחייב באמירת אין וזה תימה לדעת הרב דאיהו קאמר דאף שעבדה משום דמטיבה ומריעה דמיפטר וכ"ש באמירת אין וכי עדיף האמירה מעבודה גופה דמיפטר וליכא למימר דפליגן דרבא גופיה דפטר הכא איהו גופיה קאמר התם ההיא אוקמתא עיי"ש. ותו קשה מדאמרינן בפ' ד' מיתות דף ס"ה ע"א דמקטר לשד עובד ע"ז הוא והא התם שבודאי אינו מקבלו עליו לאלוה אלא שמקטר לו כדי שיעשה חפצו ורצונו והוי כעובד מאהבה ואע"פ כן קרינן ליה עובד ע"ז ולכן פירוש שאר המפרשים עיקר ודוק:

הלכה ז

ישב לו קוץ ברגלו וכו'. מה שהקשה הכ"מ דדין מעין המושך לפני עבודה זרה שהשמיטו רבינו לא קשה דכיון שכתב דין פרצופות המקלחות מים דאסיר מפני שנראה כמנשק א"כ כ"ש דין מעיין דאסיר מפני שנראה כמשתחוה לע"ז דמשתחוה חמיר טפי ממנשק דזה במיתה וזה בלאו וזה ברור. גם מה שהקשה עוד למה לא כתב דין ואם אינו נראה מותר לא קשה דבמ"ש אלא ישב ואח"כ יטול הרי מוזכר דין זה דהא טעמא דכיון שיושב אינו נראה כמשתחוה לה וגם זה וגם זה ברור:

הלכה ט

העושה ע"ז לעצמו וכו'. מ"ש בהשגת הראב"ד וכולהו שאר עבודות וכו' ט"ס הוא וצ"ל וכולהו עבודות ורוצה לומר דכיון שיש כאן ב' מיני עבודות שחלוקים בדיניהן שנכללין בקרא דלא תעבדם הו"ל לאו שבכללות ואין לוקין עליו אלא דקשה לזה ממאי דאיתא בפ' מי שהחשיך גבי מחמר דאיתיה בכלל לא תעשה כל מלאכה ולא לקי עליה מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד והשתא קשה דתיפוק ליה משום דהו"ל לאו שבכללות ואפשר שהראב"ד מפרש הסוגיא בענין אחר וכמ"ש לקמן בסוף פ"ה לדעת רבינו ז"ל יעו"ש:

ומ"ש הכ"מ דלוקין דקתני בתוספתא ר"ל מכת מרדות, יפה תירץ כדאמרינן בפרק נערה שנתפתתה מאי לוקה דקאמר מכת מרדות וכן בכמה דוכתי:

הלכה י

אסור לעשות צורות לנוי וכו'. מה שהקשה הכ"מ למה לא הזכיר רבינו דלהתלמד שרי לא קשה שסמך אמ"ש ברפ"ב מהל' סנהדרין שאין מעמידין בסנהדרין אלא אנשים חכמים ויודעין קצת משאר חכמות כגון רפואות ודרכי המעוננין והקוסמין והמכשפין והבלי עכו"ם וכו' וזה הוציאו הרב ממ"ש בסוף פ' ד' מיתות שלימד ר' אליעזר לר' עקיבא בנטיעת קישואין ופרכינן עלה דהא אנן תנן העושה מעשה חייב ומשני להתלמד שאני וכן בפ"ק דע"ז גבי ר' חנינא בן תרדיון שהיה הוגה את ה' באותיותיו איתא התם דלהתלמד שפיר דמי לפי גירסת הספרים וגירסת התוס' וכיון שגילה לנו הרב גבי מכשפות דלהתלמד שרי הוא הדין לענין צורות ולענין הגיית השם וכיוצא וגם מלשון הרב דהכא הכי משמע מדכתב אסור לעשות צורות לנוי מכלל שאם אינו לנוי אלא להתלמד דשפיר דמי:

דע שהתוס' בפ"ג דע"ז דקדקו מן הסוגיא מהא דפרכינן והא רבן גמליאל יחיד הוה ולא משני דההיא דר"ג כשאינה בולטת ש"מ דבחמה ולבנה לא שייך לאיפלוגי בהו בין בולטין לשוקעין וזה סתירה לדעת הראב"ד ולי לא קשה מידי דאם איתא דמיירי ההיא דר"ג כשאינה בולטת א"כ אמאי שני ליה דר"ג אחרים עשו לו והלא אף הוא בעצמו היה יכול לעשותה אלא דעל כרחך דס"ל לתרצן דהוה צורה בולטת וא"כ שפיר אקשיה ליה דר"ג יחיד הוה ובהכי נדחה ראיית התוס' ודוק ועיין בתשובת הרדב"ז סי' ק"ז ובמהרי"ט ח"ב חלק השייך ליו"ד סי' ל"ה ויש לפלפל בדבריהם בס"ד:

פרק ד

הלכה א

אע"פ שלא עבדו ע"ז. כתב הכ"מ דאי שעבדו עכו"ם תיפוק ליה דאפילו לא הדיחו נמי נסקלין ולדידי אי מהא לא אירייא דדילמא מיירי בשעבדו והו"א שדינן כנידחין לדונן בסייף קמ"ל דמשום דהוו מדיחין אישתני דינייהו ואוקמינן להו אמלתייהו כדמעיקרא והוו בסקילה:

ומ"ש והוא שעבדו ע"ז. כתב הכ"מ דפשיטא דבלאו הכי אינם נהרגים וליתא דהא גבי מסית פסק הרב לקמן פ"ה דין ה' שאף שלא עבד נסקל וה"נ נימא דכיון דנתרצו לעבוד אף שלא עבדו נהרגין אלא דמשמע ודאי שפסק הרב כרב יוסף דמפליג בין יחיד לרבים דיחיד לא ממליך וטעי בתריה רבים ממלכי ולא טעו אבתריה וכדאיתא בסנהדרין דף ס"א והילכך פסק הרב הכא גבי עיר הנדחת דרבים נינהו דאינן נהרגין עד שיעבדו ע"ז.

אבל זה תימה דהא אביי פליג עליה ואקשיה ליה מברייתא ורב יוסף אישתיק משמע דאודויי אודי ליה ורבינא דהוא בתרא דקי"ל כותיה דקמשני לא זו אף זו קתני משמע נמי דלא שאני ליה בין יחיד לרבים ואפילו רבים כיון שנתרצו לעבוד נהרגין. ותו קשה במ"ש הרב למעלה בפ"ג דין ד' דיחיד אינו נסקל עד שיעבוד ע"ז ולרבינא דקי"ל כותיה משמע דאף באמירה בעלמא אלך ואעבוד נסקל וצ"ל שסבור הרב ז"ל דמאי דלא שני ליה מידי רב יוסף לאביי הוי משום דלא חש ליה וכיון דפליגי פנים בפנים כדמוכח לישנא דאתיביה אביי הוי תלמיד דרב יוסף ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ורבא נמי לא מכרעא מילתא דפליג ארב יוסף אלא דס"ל דאף דרבים מימלכי אי מדכר להו שבחייהו דע"ז תו לא מימלכי ורבינא דשני דלא זו אף זו קתני לאו משום דפליג בדינא ארב יוסף אלא משום דדחיקא ליה מילתא לאוקומי למתני' ברבים וכיון דאביי ס"ל דמפי עצמו ממלך ורבא נמי דקאמר אידי ואידי בניסת מפי אחרים משמע דהכי ס"ל מסתמא אית לן למימר דרבינא נמי לא פליג עלייהו בדינא ואיהו נמי מוקי לה בניסת מפי אחרים אבל מפי עצמו מימלך ומשו"ה פסק הרב דיחיד אינו נסקל עד שיעבוד ע"ז והתוס' יו"ט הניח דברי הרב בצ"ע ואפשר ליישבם כדכתיבנא.

ומהלח"מ בפ"ה מהל' ע"ז אישתמיטתיה הך סוגיא דכתיבנא ואחר שחילק בין יחיד לרבים הוקשה לו ממ"ש הרב הסית לב' הן הן עדיו ומביאין אותו לבי"ד וכו' וכן כתב עוד בין שהיה המסית יחיד או יחידים משמע דאף במסית לרבים אף שלא עבדו עכו"ם נידון בסקילה ותירץ דהני יחידים לאו שהסיתם בבת אחת אלא לכל אחד ואחד בפני עצמו ואין זה כלום דרבים לא מיקרו אלא עיר הנדחת הא לאו הכי כיחידי דמו ומסית יחיד מיקרי ונסקל אע"פ שלא עבדו ע"ז וכדמוכח מברייתא דאייתי אביי לאותובי לרב יוסף וזה פשוט ודוק:

ומ"ש ואזהרה למדיח מנין שנאמר לא ישמע על פיך. בפרק ד' מיתות גרסינן לא ישמע על פיך אזהרה למסית ומדיח ופרכינן מסית בהדיא כתיב ביה וכל ישראל ישמעו ויראו אלא אזהרה למדיח ועל כרחך מסיפיה דקרא קפריך דכתיב ולא יוסיפו לעשות עוד וכדפי' רש"י דהא וכל ישראל ישמעו ויראו איצטריך להכרזה וכדאיתא בפ' הנחנקין ותו דאזהרת עשה לאו שמה אזהרה וכדאיתא בפ"ק דתמורה. אלא דקשה לי עלה מהא דאיתא בפ"ק דמכות מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין לוקין שמונים משום לא תענה ברעך עד שקר ומשום ועשיתם לו כאשר זמם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין לוקין אלא ארבעים ורבנן האי לא תענה ברעך עד שקר מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לאזהרה לעדים זוממים ור"מ אזהרה לעדים זוממים מנ"ל

נפקא ליה מוהנשארים ישמעו ויראו ולא יוסיפו עוד ורבנן ההוא מבעי ליה להכרזה ור"מ הכרזה מישמעו ויראו נפקא כלומר ולא יוסיפו לאזהרה ומילתא דתמיהא היא דכי היכי דגבי מסית סגי לן להכרזה בקרא דוכל ישראל ישמעו ויראו וסיפיה דקרא מפיקינן ליה לאזהרה ה"נ לרבנן אמאי איצטריך לא תענה לאזהרה תיסגי לן והנשארים ישמעו ויראו להכרזה ולא יוסיפו עוד לאזהרה ולילקי שמונים כסברת ר"מ ובש"ס הוה מצינן למדחק נפשין ולמימר דתלמודא בעי לאוקומא להההיא ברייתא אף כר"מ אי נמי דקים ליה לתלמודא דהויא ר"מ ומשו"ה פריך בפשיטות אליביה דמסית בהדיא כתיב ביה אבל להרב ז"ל קשיא דהא קי"ל כחכמים דלא לקו עדים זוממים אלא ארבעים וכן פסק הרב בריש פי"ח מהל' עדות וכ"כ בספר המצות דאזהרת עדים זוממין מלא תענה ברעך עד שקר ולקמן בפ"ה כתב דאזהרה למסית הוא מוכל ישראל ישמעו ויראו ולסברת חכמים דפ"ק דמכות דקי"ל כותייהו לא הויא אזהרה למסית מהך קרא אלא מקרא דלא ישמע על פיך דומיא דמדיח וצ"ע:

הלכה ב

אבל אם הודחו רובו של שבט דנין אותם כיחידים. מה שהקשה הלח"מ מהא דאמרינן בגמרא ואפי' ר' יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא משמע מיהא דרובו אמר היפך דעת הרב אינו כלום דה"ק דאפילו ר' יונתן לא קאמר אלא עד רובו דהיינו בציר מרובא אבל כולו או רובו לא ובמתני' לפחות מיירי בהודח רובו של שבט וכן פרש"י במתני' ואין דנין לא את השבט רובו של שבט שעבדו ע"ז מזיד ע"כ. ופשוט הוא דהמקשן לא הוה טעי בהא דהא קי"ל בכל התורה רובו ככולו וכדאיתא פ"ק דהוריות ובפ"ו דנזיר דף מ"ב וזה ברור. ושרי ליה מאריה למהרש"ל בחכמת שלמה שכתב דרש"י לא דק דבין לס"ד בין למסקנא מתני' לא מיירי ברובו של שבט ע"כ. והוא לא דק ולא עיין בדבר דאף לדעת המקשן מתוקמא מתני' ברובו של שבט כדפי' רש"י וכדכתיבנא ואמרינן נמי בפסחים בפרק כיצד צולין איש נדחה ואין רוב צבור נדחין וה"נ איש אתה מוציא ואי אתה מוציא רוב השבט וזה פשוט:

ומ"ש שהודחו מאליהן. משמע ליה להרב לפסוק כפשיטות הפשטן דפשיט לה מהדיחוה נשים או קטנים ובדברי הכ"מ יש ט"ס עיי"ש אי נמי אפי' תימא דהוי בעיא דלא אפשיטא ראוי לנו לפסוק שלא ליתן לה דין עיר הנדחת מספק משום דאע"ג דלדידהו הוי חומרא שנידונין בסקילה החמורה מכל מקום כיון שסוף סוף נהרגין אלא שיש הפרש בענין המיתה משא"כ לגבי טף ונשים שניצולין לגמרי א"כ הצלת נפשות לגמרי עדיף לן טפי ומשו"ה פסק הרב להקל שאין לה דין עיר הנידחת:

גרסינן בסוף פ' חלק יצאו הן ולא שלוחן ופי' רש"י שאם הדיחו ע"י שליח כיחידים הם בסקילה וממונם פלט ע"כ ואע"ג דקי"ל דאין שליח לדבר עבירה והו"ל כהדיחו הם מעצמן מ"מ גזרת הכתוב הכא שאינה נעשית עיר הנדחת ע"י שליח. ותימה על הרב שהשמיט זה ואולי סבור הרב ז"ל דהך ברייתא אתיא כסברת שמאי הזקן בשם חגי הנביא דהאומר לחבירו צא והרוג את הנפש דשולחיו חייב משום דיש שליח לדבר עבירה וכדאיתא בפ' האיש מקדש דף מ"ג עיי"ש אבל לדידן דקי"ל דאין שליח לדבר עבירה הו"ל כהדיחו הן מעצמן ואינו מחוור וכן בריש פ"ט מהלכות רוצח השמיט הא דאיתא בריש פ' עגלה ויצאו הן ולא שלוחן ואפשר דכיון דלא הזכירו פשוט הוא שאינה נעשית עיר הנדחת בכך:

הלכה ג

ואין המרובים נהרגין אלא בבי"ד הגדול. דע שאם הודח כולו או רובו של שבט אף שדינם כיחידים אינם נהרגין אלא בבי"ד הגדול וכדאיתא בסנהדרין דף ט"ז ע"א עיי"ש וכתבו הרב בריש פ"ה מהל' סנהדרין וכולו שכתב הרב שם לאו דוקא ור"ל רובו וזה פשוט:

הלכה ד

אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת שנאמר באחת עריך. והשיג על זה הראב"ד דכיון דהשבטים נתנו אותם מחלקיהם הוו מיוחדים וקרינן בהו שפיר עריך. ואני תמה עליו ז"ל שסברת הרב ז"ל ברורה בטעמה דבתר השתא אזלינן וכיון שעכשיו אינם מיוחדים לבעליהם לא קרינן בהו עריך והכי מוכח מדברי התוספות בשלהי מרובה והכי מוכח נמי בפ"ק דיומא דף י"ב אלא שאני תמה על הרב דהתינח בששה ערי מקלט דכיון שאינו נותן שכר ביתו משמע שאינן מיוחדות ללויים אבל בשאר ערי הלויים שנותן שכר לבעל הבית וכדאיתא בסוף פ"ב דמכות ופסקו הרב בפ"ח מהל' רוצח א"כ משמע ודאי שהן מיוחדין ללויים ואיך כתב הרב בסתם שאין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת והו"ל לפרושי דדוקא בששת ערי מקלט. והייתי נבוך בקושיא זו עד שראיתי בירושלמי דפ' עגלה ערופה ערי מקלט מה הן אין תימר למחלוקת ניתנו כלומר שניתנו לחלקם של הלויים מביאות עגלה ערופה אין תימר לבית דירה ניתנו אינן מביאות עגלה ערופה כלומר שהרי גוף הערים אין ללויים אלא לדירה בעלמא והו"ל כירושלים שלא נתחלקה לשבטים ולפום מאי דכתיבנא הך בעיא ליתא אלא במ"ב עיר אבל בשאר ששה ערי מקלט פשיטא שאינן מיוחדין ללויים והו"ל בעיא דלא אפשיטא והילכך פסקה הרב לקולא שאינה נעשית עיר הנדחת וזה מבואר דלא כהראב"ד ז"ל ואע"ג דלענין עגלה

ערופה לא הזכיר הרב בפ"ט מהל' רוצח דין ערי מקלט ולא מיעט אלא ירושלים שאני התם דעל הספק עורפין משא"כ הכא דאדרבה ספק נפשות להקל וכדכתיבנא ומ"מ לדעתי ששה ערי מקלט דינם כירושלים שאין מביאים עגלה ערופה דבהני לא מבעיא לן מידי בירושלמי כן נ"ל ודוק:

ומ"ש כדי שלא יכנסו גויים. הכי איתא בברייתא ופרכינן דתיפו"ל דמקרבך אמר רחמנא ולא מן הספר ומשני ר' שמעון היא דדריש טעמא דקרא והרב העתיק הטעם משום דלא נפקא מינה לענין דינא וכבר כתבו התוס' בריש פ' הנזקין וברפ"ק דסוטה דהיכא דליכא נפקותא לכו"ע דרשינן טעמא דקרא ואי קשיא א"כ אמאי מוקמינן להך ברייתא כר"ש ולא כרבנן לאו קושיא היא דאי כרבנן לא הו"ל למעבד עיקר מהטעם דמשמע שהדין נלמד מהטעם והא ליתא דלרבנן אין הדין נלמד אלא מקרבך אבל לר"ש דדריש טעמא דקרא עבדינן עיקר מהטעם דלפי הטעם משתנה הדין ולפי מה שאכתוב לקמן בדעת הרמב"ם אין צורך לזה דאוקמה כר"ש משום רישא דברייתא דלא מצי אתיא אלא כר"ש ודוק. ואין להקשות דהיכי ממעטינן מקרבך ולא מן הספר דהא מקרבך איצטריך לשיהו מדיחין מאותו השבט דליתא דממשמעותא דמקרבך שפיר ממעטו תרווייהו:

ומ"ש ואין בי"ד אחד עושה שלש עיירות וכו'. פשט הסוגיא כסברת הראב"ד דלעולם אין עושין שלש עיירות נידחות לא בבי"ד אחד ולא בשלשה ולא במקום אחד ולא בשלשה מקומות אלא דוקא שתי עיירות ובב' מקומות כגון אחת ביהודה ואחת בגליל ודברי הרב תמוהים ועמד על זה הרב מהר"י קולון בשרש ק' ונדחק הרבה בסוגיא להליץ בעד הרב וצלל במים אדירים ולא העלה כלום בידו בידו:

ואיכא למידק במה שהקשה דמי דחקו לרבינו לחלק בכך ומנ"ל דמרוחקות עושין ואין זו קושיא דכיון דטעמא משום קרחה במרוחקות לא שייך קרחה וכמ"ש איהו גופיא לעיל. וגם מה שפירש בלשון הברייתא דאבל שתים ביהודה ושתים בגליל אין עושין דמיירי במרוחקות שהוא פירוש זר דרישא דברייתא מיירי במקורבות וסיפא במרוחקות עדיפא מינה הוה מצי לפרושי לפי שטתו והוא יותר נכון בלשון הברייתא ובלשון הרב והוא זה דשתים ביהודה ושתים בגליל אין עושים מיירי נמי במקורבות ובב' בתי דינין הא ג' עושין בב' בתי דינין אבל בבי"ד אחד אף שלשה אין עושין ושיעור לשון הרב כך הוא ואין בי"ד אחד עושה ג' עיירות הנדחות זו בצד זו משמע דהא ב' בתי דינין עושין שלש עיירות דוקא ולפי זה ניחא שסיים הרב אבל אם היו מרוחקות עושה דמשמע אפילו הרבה ולשטת מהרי"ק איך אפשר שדין מפורש בברייתא דשתים ביהודה ושתים בגליל דאין עושין אפי' במרוחקות שהרב הכחידו תחת לשונו ולא די שלא הזכיר אלא

שאדרבא משמע ההיפך מדבריו. וגם לשיטה האחרת שכתבתי עפ"י דרכו דין ב' ביהודה וב' בגליל דאין עושין במקורבות בב' בתי דינין גם זה לא הוזכר בדברי הרב להדיא אלא שסמך בזה הדין על דיוק דברים ואין זה דרכו של הרב בדינים מפורשים בתלמוד לתלותם בדיוקים ותו אם איתא דפוסק כר' יוחנן הו"ל למיהב הכא טעמא דקרחה וכמו שכתבו גבי ספר ועוד שבכל אלו הדוחקים עדיין קושית הכ"מ במקומה עומדת דהו"ל למפסק כאידך לישנא דרב דאפילו בשנים וג' בתי דינין אין עושין:

אמנם מה שנ"ל ליישב בעד הרב הוא זה שסבור הרב ז"ל דההוא דזימנין אמר רב דאפי' בב' וג' בתי דינין לעולם אין עושין וטעמא משום קרחה על כרחך אתיא כר' שמעון דדריש טעמא דקרא וכיון דטעמא דאין עושין ג' ערי הנדחת הוי משום קרחה מינה ילפינן דאף בג' בתי דינין אין עושין אבל לדידן דלא דרשינן טעמא דקרא נקטינן קרא כפשטו דלא מיירי אלא בבי"ד אחד אבל בב' וג' בתי דינין עושין ואין לנו לחוש לקרחה ובהכי נדחה נמי טעמיה דר' יוחנן דקאמר דבב' וג' מקומות אין עושין משום קרחה דאלמא דחייש לקרחה ודריש לטעמיה דקרא ואתיא כזימנין אמר רב בתרא וריש לקיש ס"ל כזימנין אמר רב קמא דלא חיישינן לקרחה והילכך בב' וג' מקומות עושין והיינו טעמא דלזימנין קאמר רב קמא ולריש לקיש לא שאלינן מ"ט משום דסתמא דמילתא ופשטיה דקרא הכי משמע ולא בעינן טעמא אבל לזימנין קאמר רב בתרא ולר"ל שאלינן טעמא דא"א לומר כן אי לא דרשי טעמא דקרא ואע"ג דתניא כותיה דר' יוחנן לא משגיחינן בההיא ברייתא דסיפא דברייתא אוקימנא לה כר' שמעון ומעתה רישא דברייתא נמי ר' שמעון אמרה ומשום דדריש טעמא דקרא ובתוספתא דסנהדרין פי"ד קתני לה בהדיא בשם ר"ש ואפשר נמי דכי קאמר תלמודא תניא כותיה דר"י אכתי לא ידע דסיפא דברייתא ר"ש היא אבל לבתר דאוקימנא לסיפא כר"ש רישא נמי ר"ש היא ואזיל לטעמיה דדריש טעמא דקרא ואע"ג ד' יוחנן סבר דהלכה כסתם משנה וסתם לן תנא בהמקבל דלא דרשינן טעמא דקרא מ"מ אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן באופן דקם ליה ריש לקיש אליבא דהלכתא כדקי"ל בעלמא דלא דרשינן טעמא דקרא ומשום הכי פסק הרב כר"ל ומפרש דמקום אחד דקאמר ריש לקיש רוצה לומר קרובות זו לזו וכן מבואר בפי' המשנה להרב ז"ל שכתב וזה שהזכיר שלא (להרחיב) [להחריב] ג' עיירות אין זה אלא בבי"ד אחד ומקום אחד כלומר שלא יהיו קרובות זו לזו ע"כ ולשון זה מבואר כמו שכתבתי וכל זה ברור בדעת הרב ודוק:

ודע שכתב הרב בפי' המשנה דאין פי' אין עושין שלא יהרגו יושביה אבל פירושו שלא יעשו בו כל מצות עיר הנדחת והוא מה שנאמר והיתה תל עולם.

הלכה ו

והיאך דין עיר הנדחת וכו' אח"כ שולחין להם ב' תלמידי חכמים וכו'. והשיג עליו הראב"ד שלא מצא תשובה מועלת אחר התראה ומעשה פירוש שהרב הבין שההתראה כללית של ב' תלמידי חכמים היא בלבד ההתראה פרטית שזה לא הוצרך רבינו להזכירו מרוב פשיטותו ותדע דהא איתא בהדיא בפ' היו בודקין דעדים זוממין לא דמו לעיר הנדחת ויחיד העובד עבודה זרה שכן אלו צריכין התראה ועדים זוממים א"צ התראה ותנן נמי בפ' חלק גבי אנשי עיר הנדחת וצריכין ב' עדים והתראה לכל אחד ואחד ותו קתני התם בברייתא לאמר שצריכים עדים והתראה לכל אחד ואחד ואין ספק שעפ"י זה יפה השיג הראב"ד שאין תשובה מועלת אחר התראה ומעשה אבל באמת לא כיון לדעת הרב שהוא ז"ל סבור דההיא דתנן בפ' חלק וצריכינן ב' עדים והתראה לכל אחד ואחד מיירי כשנדונים כיחידים דבהא מיירי מתני' התם וכתבו הרב לעיל בסמוך והא דקתני בברייתא לאמר שצריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד אולי הרב מפרשה בכה"ג נמי ביחידים ואינו מחוור דהא קרא לא מיירי ביחידים וליכא למימר דמפרש לה במדיחים וכדפירשה רש"י שהרי דין זה לא הזכירו הרב גבי מדיחים דבעו עדים והתראה ועוד סבור הרב דהא דאיתא בפ' היו בודקים דאנשי עיר הנידחת צריכין התראה לאו התראה גמורה כשאר ההתראות דהא מנא לן דהא התראה ילפינן לה התם מאחותו ומרוצח וממקושש ונערה המאורסה ומהני לא מצינן למילף לעיר הנדחת שכן ממונן פלט ותוס' הניחו זה בתימה. ומכח קושיא זו סבור הרב ז"ל שאינה התראה גמורה פרטית אלא התראה כללית דהכי גמירי לה ואין כאן התראה אחרת אלא זו ששולחין ב' תלמידי חכמים וזה הוציאו הרב מהא דאיתא בפ' ואלו הן הגולין שלהורג בשגגה מוסרין לו ב' ת"ח ללוותו לערי מקלט כי היכי דליתרו בגואל הדם דאי קטיל קטלינן ליה ותנן נמי בפ"ק דסוטה גבי סוטה דמוסרין לו שני ת"ח שמא יבוא עליה בדרך ובגמרא תלמיד חכם אין כו"ע לא דידעי לאתרויי ביה אלמא דלענין התראה בעינן ת"ח וכ"כ שם בתוס' ומשו"ה כתב הרב דשולחין להם ב' ת"ח כי היכי דלידעו לאתרויי בהו ואע"ג דאמרינן בסוף פ"ק דמכות דמתרה שאמרו אפי' מפי עצמו ואפי' מפי השד התם בדיעבד אבל לכתחלה מהדרינן לאתרויי על פי ת"ח ומ"ש הרב בסמוך דכל מי שבאו עליו ב' עדים שעבד עכו"ם אחר שהתרו אותו מפרשין אותו אינה התראה אחרת אלא ההתראה של ב' ת"ח הנזכרת ומיהו לא מהניא הך התראה אלא לנמצאו העובדים רובה אבל אם נמצאו מעוטה צריכין התראה גמורה לכל אחד ואחד וכמ"ש הרב למעלה בסמוך:

ומ"ש ואם נמצאו העובדים רובה מכין את כל הטף ונשים של עובדין לפי חרב. כתב

הכ"מ דצריך עיון מנ"ל שמכין טף ונשים ואפשר דמהחרם אותה ואת כל אשר בה נפקא ע"כ. וליתא דהא איצטריך לרבות נכסי צדיקים שבתוכה וכדאיתא בסוף פ' חלק. ומה שהביאו ראיה ממאי דאיתא בסיפרי שאין מקיימין את הטפלים כלל ועוד דר' אליעזר סבר דבני רשעי ישראל נהרגין, אין מכאן ראיה אלא לטף אבל הנשים של עובדים שיהרגו אותם אין לו טעם כלל אם לא שהרב היה מפרש בכלל טפלים נמי שהם טפלים לבעליהן אע"פ שאינו מחוור. ונ"ל שטעו הסופרים ואיידי שכתב הרב ברישא כשהודחה כולה דמכין טף ונשים והתם על כרחך הנשים נמי הודחו בכלל העיר דאל"כ הרי לא הודחה כולה אלא רובה כתבו הכא נמי טף ונשים וט"ס הוא וצריך למחוק תיבת ונשים ואין להרוג אלא הטף וזה ברור. ומה שהביאו ראיה עוד מעדת קרח אין משם ראיה לנשים דהתם כתיב יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם משמע שאף הנשים חירפו וגידפו ומשו"ה נענשו גם הן ואף שהטף נענשו אף שאינם בני עונשים י"ל דהטף על פי הדיבור שאני. וגם מה שהביאו מיבש גלעד מאן לימא לן שלא היה ע"פ הדיבור אי נמי מגדר מילתא שאני וכההיא שרכב על סוס בשבת והביאוהו לבי"ד וסקלוהו משום מיגדר מילתא וכדאיתא בהאשה רבה והכא נמי דכותה. וגם מה שהוסיפו טעם בדבר לרדות הגדולים בהריגתן שהם חביבים עליהם אפשר שלמדו כן מהא דאיתא בפרק נגמר הדין ויקח יהושע את עכן בן זרח וגו' ואת בניו ואת בנותיו אם הוא חטא בניו מי חטאו ופרכינן ולטעמיך אם הוא חטא כל ישראל מה חטאו דכתיב וכל ישראל עמו אלא לרדותן ה"נ כדי לרדותן והתם אין פירושו כך שלפי האמת לא הרגו בניו ובנותיו של עכן דומיא דוכל ישראל עמו שלא הרגום אלא שהעלו אותן לשם כדי שיראו בקילקולו של עכן וע"י זה יזהרו שלא יוסיפו עוד למעול בחרם באופן שלא נמצאו שום ראיה להכות הנשים של העובדים לפי חרב ולכן נ"ל שט"ס הוא וכדכתיבנא:

שבתי וראה שאף דינו של הרב בטף אינו מחוור דגרסינן בתוספתא בפרק בתרא דסנהדרין קטני בני אנשי עיר הנדחת שהודחו עמה אין נהרגין ר' אליעזר אומר נהרגין א"ל ר' עקיבא מה אני מקיים ונתן לך רחמים ורחמך והרבך אם לרחם על הגדולים הרי כבר נאמר הכה תכה אם לרחם על בהמתן הרי כבר נאמר ואת בהמתה לפי חרב הא מה אני מקיים ונתן לך רחמים אלו קטנים שבתוכה ר"א אומר וכו' נמצא דר"א הוי יחידאה ורבנן פליגי עליה וקי"ל כחכמים דרבים נינהו ומדקאמר א"ל ר' עקיבא ליכא למידק דדוקא ר"ע הוא דפליג עליה אלא משום דר"ע הוא דאקשי ליה מקרא דונתן לך רחמים נקט ליה בשם ר"ע אבל בעיקר דינא פליגי רבנן עליה דר"א והשתא אף דאיכא סתם ספרי כר"א לא משגיחינן ביה דסתם ספרי מני ר' שמעון היא והו"ל ר"א ור"ש

יחידאי לגבי רבנן דהוו טובא. ותו דמצינן למימר דר"ש אזיל לטעמיה דדריש טעמא דקרא וכדקאמר בפ' חלק מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד וה"נ הקטנים הם גרמא וסיבה לישיבת הגדולים לפיכך יהרגו אבל לדידן דלא דרשינן טעמא דקרא כיון דקטנים לאו בני עונשים נינהו לית לן למענשינהו ואינו בדין שיהרגו. וכי תימא שאני הכא דכתיב הכה תכה את יושבי העיר וממילת את מרבינן הטפלים וכדדרשינן בפרק כיצד מברכין גבי ערלה את פריו את הטפל לפריו ודרשינן נמי בפ' כל שעה ובפ' שור שנגח ד' וה' גבי שור הנסקל את בשרו את הטפל לבשרו. ליתא דהא ר' עקיבא דריש אתים שבתורה אלא דהכא לא דריש ליה לטפלים ואיצטריך ליה לדרשה אחריתי וכ"כ הרא"ש בריש בכורות. ותו דאף לר' אליעזר מצינן למימר דמיירי בקטנים גדולים קצת שעבדו עבודה זרה דאף דבעלמא לאו בני עונשין נינהו ולאו בני התראה נינהו הכא רבינהו קרא לעונשין כיון שעבדו ע"ז מרבוייא דאת אבל יונקי שדים אינן בכלל הריבוי וכדדייק לישנא דתוספתא דקתני שהודחו עמה אלמא דמיירי דאינהו נמי עבדו עכו"ם וכן המרדכי בפ' היו בודקים שנשאל לר"י על בן שנה או שנתים שנשתמד עם אמו ומת אי מתאבלין עליו או לא והשיב דמתאבלין עליו דהו"ל כאלו לא המיר ור"ת חילק עליו ואמר דאין מתאבלין עליו והביא ראיה מהך פלוגתא דר' אליעזר ורבנן דעד כאן לא פליגי אלא בנהרגין אבל לענין אבלות מודו דאין מתאבלין ולאו ראיה דהתם מיירי שגדולים קצת ועבדו ע"ז ע"כ ואפילו תימא דפליגי אף בקטנים יונקי שדים כבר כתיבנא דהלכה כחכמים ואף במרדכי לא כתב דהוי פלוגתא דר' עקיבא ור"א אלא פלוגתא דחכמים ור"א אלמא דרבים הוו הנהו דפליגי אר"א וכן בפ' חלק ובפ' ד' מיתות דף ס"א לא מצינו כי אם קולא בגופם וחומרא בממונם אבל חומרא בטף ובנשים לא מצינו ואע"ג דבפ' חלק דף ק"י אמרינן דקטני רשעי ישראל אין באין לעולם הבא הא ר' עקיבא פליג עלה וס"ל דבאין הן לעוה"ב. ותו דעל כרחך צריך לחלק בין עונשי שמים לעונשי אדם ואע"ג דמצינו קולא בדיני שמים טפי מדיני אדם שהרי בי"ד של מטה עונשין מבן י"ג שנים ולמעלה ובי"ד של מעלה אין עונשין עד בן עשרים שנה מ"מ להך מילתא חמיר טפי דיני שמים ותדע שהרי מצינו בפ' במה מדליקין ובפ' האורג כמה מיני עונות שהבנים מתים כשהם קטנים ואמרינן נמי בשלהי סוטה כי מי בז ליום קטנות אלו קטני בני רשעי ישראל שמבזבזין דין אביהן לעתיד לבוא וגדולה מזה מצינו בפ' במה מדליקין בעון נדרים מתה אשתו של אדם ובדיני אדם אינו כן אלא משמע ודאי כדאמרן:

ומ"ש ובין שהודחה כולה וכו' סוקלין את מדיחיה. מ"ש הכ"מ שמ"ש הרב בפ' שאחר

זה ואם הודחו רוב העיר אחריו נסקל היינו לומר שאם לא הודחו אחריו רוב העיר אינו נסקל משום מדיח אלא נסקל משום מתנבא לעכו"ם ע"כ, הוא שלא בדקדוק דמתנבא בשם ע"ז לית ביה סקילה אלא חנק וכן אם נתנבא בשם ה' לעבוד עכו"ם כיון שלא הודחו אחריו אין דינו בסקילה אלא בחנק כדין נביא השקר וזה פשוט:

ומ"ש והורגין כל נפש חיה אשר בה. בירושלמי מבעיא היו שם ביברין של חיה ושל דגים כלומר אי הורגין אותה או לא ולא אפשיט והו"ל ספקא דאורייתא ולחומרא ומשו"ה פסקה הרב לחומרא אלא שיש לתמוה מאי קמבעיא ליה בביברין של חיה הא קי"ל דחיה בכלל בהמה וכדאיתא בפ' בהמה המקשה ובסוף שור שנגח את הפרה. תו מבעיא לן בירושלמי עוף שהוא טס למעלה מעשרה מהו ולא אפשיט ונ"ל דכל שרץ אחריו ואינו מגיעו אינו בכלל האיסור כדאמרינן בפרק כל הבשר לא אמרה תורה שלח לתקלה:

ומ"ש הכ"מ דמקרא מלא הוא ואת כל בהמתה, ט"ס הוא וצריך למחוק מלת כל. ומה שסיים ואפשר דמכל נפקא ר"ל מהחרם אותה ואת כל אשר בה אלא שאינו מחוור דהא איצטריך לרבות נכסי צדיקים שבתוכה ותו דא"כ לשתוק מבהמתה ואפשר דהירושלמי מספקא ליה אי ילפינן מבהמתך דשבת דאיתיה בשילהי שור שנגח את הפרה או לא כן נ"ל ודוק.

גרסינן בירושלמי ב' שהדיחו את ב' ואותם ב' הדיחו את שנים מהו ליתן עליהם תורת המדיחין ותורת הנידחין ולא אפשיטא פי' לענין מיתה פשיטא דנותנין עליהם תורת מדיחים ובסקילה כדתנן בפ' הנשרפין עבר עבירה שנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה אלא דמיבעיא ליה אי לענין ממונא יהבינן להו תורת נידחין וממונם אבד דיהבינן להו חומרת מדיחין ונידחין או דילמא כיון דיהבינן להו מיתה חמורה כמדיחים א"כ ממונם פלט דומיא דידהו וכיון דלא אפשיטא נקטינן לחומרא שממונם אבד:

הלכה ח

כבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינו. וא"ת נימא דאדעתא דהכי לא הפקירו וכדאמרינן בפ' הגוזל בתרא אדעתא דאריא אפקריה אדעתא דכו"ע לא אפקיריה וי"ל דשאני התם שהארי היה מלוה אותם והיו נותנים לו לאכול חמור בכל לילה ולפעמים היה שבע הארי ולא היה אוכל וכמ"ש התוס' אבל הכא דליתו עדים זוממים אחר שנגמר דינו הוי מילתא דלא שכיחא ולא אסיק אדעתיה בהא והילכך מפקר ליה לגמרי:

הלכה ט

שיירא העוברת ממקום למקום וכו'. כתב הכ"מ דלא ידע למה לא כתב רבינו מה ששנינו שם החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום הרי אלו מצילין אותה ע"כ. ואין כאן קושיא

דכיון דכתב הרב דכל ששהתה ל' יום נהרגין בסייף אלמא יושבי העיר קרינן בהו א"כ מילתא דפשיטא דמצטרפין לרובא ולמיעוטא להשלים לרוב להציל שלא ידונו אלא כיחידים וכן מצטרפין עם המיעוט להעשות רוב להעשות עיר הנדחת וכדפי' רש"י אלא שהרב העתיק הברייתא ודין המשנה בכלל וזה פשוט:

ודע דלאו דוקא שיירא העוברת ממקום למקום אלא אפילו בני אדם שהלכו לדור אם שהו ל' יום מיקרו יושבי העיר ומצטרפים עמהם להקל ולהחמיר ואם לאו נידונים כיחידים ומיהו אם קנו בית דירה הרי הם כאנשי העיר מיד והכי מוכח בפ' חלק ובפ"ק דבתרא ומיהו לענין מדיחיה פשיטא דחמרת וגמלת אף שנשתהו שלשים יום בעיר דלא מיקרו מדיחים דהא בעינן שיהו מאותה העיר ולא מיקרי מאנשי העיר עד שיהא שם י"ב חדש או שיקנה בית דירה והכי מוכח להדיא מההיא דאתיביה ר' יוחנן לריש לקיש דקאמר אין חולקים עיר אחת לב' שבטים מהא דקתני עד שיהו מדיחיה מאותה העיר ומאותו שבט ומאי קושיא ההיא בחמרת משבטים אחרים העוברת ממקום למקום ושהתה בעיר ל' יום שהיא מאותה העיר ואינה מאותו שבט אלא ודאי כדאמרן:

גרסינן בירושלמי היו שם גרים ותושבים מהו שישלימו לרוב פי' דפשיטא ליה בעיר שכולה גרים דאינה נעשית עיר הנדחת אבל לצירוף מספקא ליה ומיהו בתוספתא משמע שאין מצטרפין דגרסינן התם יכול אפי' נתכנסו לתוכה גרים ועבדים משוחררים תהא נעשית עיר הנדחת ת"ל את יושבי עירם אחר יושבי עירם הדבר מהלך [ואין הדבר מהלך] אחר כל אלו ע"כ:

הלכה י

אע"פ שקבלו עליהן אחריות וכו'. מה שיש לדקדק מזה לדין חמץ כתבתי בפריי פר"ח לאו"ח סוף סי' ת"מ עיי"ש:

ומ"ש אם נקבצו עמה נשרפים בכללם וכו'. בגמרא אמר מר את כל שללה תקבוץ לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה אמר רב חסדא ובנקבצים לתוכה ופי' רש"י נכסי רשעים הקרובים לעיר שיכולים לקבצם לתוך העיר באותה יום עצמו שכונסין שלל העיר לרחוב לשורפן הן אבודין עמה אבל רחוקים דאין מגיעין לעיר אינן אבודין ודוקא שכבר היו לתוכה אלא שעכשיו היו מופקדים ביד אחרים אבל לא היו מעולם בתוכה כגון שנפלה להם בירושה לא קרינן ביה שללה ואין הממון אבד ע"כ. נראה מדברי הרב שכיון שיכולים לקבצם בתוך העיר אף שלא נקבצו ונשארו בחוץ אסורין הם בהנאה והכי דייק לישנא דלרבות נכסי רשעים שבחוצה לה משמע שאף שנשארו בחוץ אובדין ומ"ש שאם לא היו מעולם לתוכה לא קרינן ביה שללה נכון הוא דהא לא כתיב שללן

דהיינו של יושבי העיר אלא שללה של העיר וכיון שמעולם לא היה בתוכה אע"פ שהוא שלל של יושבי העיר אינו שלל העיר. אבל מדברי רבינו נראה שמפרש שאינו תלוי בקירוב או בריחוק מקום אלא כל שנקבץ ונמצא בתוך העיר אע"פ שבא לאחר גמור דין נשרף בכלל שלל העיר אבל אם לא נכנס בתוך העיר אף שהוא בקירוב מקום אינו נשרף ורש"י מודה לו להרב ז"ל אבל הרב אינו מודה בדינו של רש"י ולפי זה הא דאמרינן לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה ר"ל שאף שבשעת גמר דין היו חוצה לה כיון שאח"כ נכנסו לתוכה נשרפין עם שלל העיר והא דאמרינן גבי פקדונות של אנשי עיר הנדחת מותרין היכי דמי אילימא דידהו ואיתנהו בעיר אחרת אי דנקבצים לתוכה אמאי מותרים ה"ק אילימא דידהו ואיתנהו בעיר אחרת בשעת גמר דין אם אח"כ נקבצו ובאו לתוכה אמאי מותרין. ומשמע ודאי שקודם שישרף שלל העיר אסור ליהנות מהנכסים שבחוצה לה שהרי ראוים הם ליכנס בתוך העיר וליאסר בהנאה וכ"כ הכ"מ ותדע דהא בגמרא פרכינן בההיא דקתני מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו במאי עסקינן אילימא בירושלים מי הויא עיר הנדחת וכו' ואלא בעיר אחרת ואסקוה לגווה הא קלטוה מחיצות כלומר ואינו ראוי עוד לצאת מירושלים ותו לא מיקרי שללה אלא שלל ירושלם ובשלמא לרש"י מצינן למימר דמיירי בעיר קרובה לירושלים דאי לאו טעמא דקלטוה מחיצות הוה מיתסר לשם אבל לשיטת הרב למה לי טעמא דקלטוה מחיצות תיפוק ליה שאינו בעיר הנידחת ולשתרי באכילה אלא משמע ודאי דכל כמה דלא נשרף שלל העיר אסור ליהנות אף משלל שחוץ לעיר ומשו"ה צריכין לטעמא דקלטוה מחיצות להתירו מיד באכילה ומיהו מילתא דפשיטא שאחר שנשרף שלל העיר כל מה שנשאר חוץ לעיר מותר בהנאה וכמ"ש הכ"מ ולא שייך בכאן כל העומד לישרף כשרוף דמי דהא אגלאי מלתא למפרע שלא היו עומדין לישרף והילכך משתרו בהנאה והכי מוכח בריש פ' בתרא דכריתות גבי כל העומד ליזרק כזרוק דמי עיי"ש. ומ"מ שיטת רש"י מחוורת יותר דהא על כרחך הא דקתני נכסי צדיקים שבתוכה אובדין שבחוצה לה פלטין ושל רשעים בין שבתוכה בין שבחוצה לה הרי אלו אובדין על כרחך מדסיפא מוקמינן לה בנקבצין לתוכה על כרחך רישא גבי נכסי צדיקים דקתני שבחוצה לה פלטין היינו אפי' שנקבצו ובאו לתוכה לאחר גמר דין אע"פ כן פלטין ולא מסתבר כלל דהא קרא כתיב החרם אותה ואת כל אשר בה ומבה ממעטינן נכסי צדיקים שבחוצה לה ומכל מרבינן נכסי צדיקים שבתוכה אלמא דכל נכסי צדיקים הנמצאים בתוכה בשעת חירום אסורים:

הלכה יא

בהמה חציה של עיר הנדחת וכו' הרי זו אסורה. פי' ואפי' החצי שאינו של עיר הנדחת וכתב רש"י טעמא דכי שחיט הסימן של עיר הנדחת אינו שוחט אלא ממית ולא מהניא ביה שחיטה ע"כ. וממית שכתב הרב לאו דוקא דא"כ היכי מיבעיא לן תו אי מהניא שחיטה לטהרו מידי נבילה אלא ה"ק דכיון דחציה דעיר הנדחת אסורה בהנאה א"כ חד סימן לאו בר שחיטה הוא כלל להיתר אכילה ומ"מ מסתברא דחצייה [שאינה] של עיר הנידחת לא אסירא אלא באכילה משום דליכא סימנים להתירה אבל בהנאה שריא דבלא שחיטה אפשר למפלגא כמו עיסה ולדעת הרב דין זה מיירי כשהבהמה תוך העיר וכמ"ש הרב גופיה ולדעת רש"י מיירי אף כשהבהמה חוץ לעיר אלא שקרוב לעיר שיכול ליקבץ בתוכה. וצ"ע בדין עיסה אמאי מותרת דהא קי"ל בשילהי משילין דבדאורייתא אין ברירה ואמרינן בסוף פ' השולח דנכרי וישראל שלקחו שדה בשותפות דטבל וחולין מעורבין זה בזה וה"נ הכל מעורב זה בזה ודילמא מה שבא לחלקו של איש זה הוא חלק של עיר הנדחת דהא אין ברירה ושמא שאני הכא דהוה אפשר לפלוגה מקודם ואינו מחוור:

הלכה יב

בהמה של עיר הנדחת שנשחטה אסורה בהנאה כשור הנסקל שנשחט. זה פשוט דהא כתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ובגמרא איתא בהמת עיר הנידחת מהו דתתהני בה שחיטה לטהרה מידי נבילה לפי חרב אמר רחמנא לא שנא שחטה משחט לא שנא קטלא מיקטל או דילמא כיון דשחטא מהניא ליה שחיטה מאי תיקו ומשמע דדוקא בבהמת עיר הנידחת הוא דמבעיא לן משום דלפי חרב אמר רחמנא ומספקא לן דדילמא אף בדרך שחיטה לפי חרב מיקרי וכששחטה עשה לה כמשפטה הכתוב בתורה ותו לא מיקריא שחיטה לטהרה מידי נבילה או דילמא לא שנא אבל בשור הנסקל ששחטו משמע ודאי ששחיטה מטהרתו מידי נבילה דהא לא כתיב ביה לפי חרב. אלא שיש לתמוה על הרב למה השמיט בעיא זו בהל' טומאת נבילות ובכאן נתן מקום לטעות שהשוה דין בהמה של עיר הנדחת לדין שור הנסקל לענין איסורי הנאה ומצינן למילף מהכא נמי לענין טומאת נבילה דכי היכי דשור הנסקל שנשחט שחיטתו מטהרתו מידי נבילה הוא הדין לבהמת עיר הנידחת. ואפשר דסבור הרב דהך בעיא הוה למ"ד שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה אבל למ"ד שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה אפילו תימא דלפי חרב דאמר רחמנא הוי בדרך שחיטה עכ"פ מהניא השחיטה לטהרה מידי נבילה ותו דאמרינן בפ' כסוי הדם דף פ"ה ע"ב דאף ר' שמעון דס"ל דשחיטה שאינה

ראוייה לאו שמה שחיטה וכגון שחיטת חולין בעזרה דלדידיה הוי דאורייתא אעפ"כ מודי ר"ש שמטהרתה מידי נבילה וזהו שהשמיט הרב בעיא זו דסתמו כפירושו דמהניא שחיטה לבהמת עיר הנדחת לטהרה מידי נבילה. וכל זה אינו מחוור אצלי דכיון דרב חסדא קבעי לה בסתם ואסיקנא לה בתיקו על כרחין אית לן למימר דהכא לכו"ע איכא למיבעי משום דאי פי' לפי חרב היינו נמי בדרך שחיטה אית לן למימר שקיים גזרת מלך בשחיטה זו דהיינו קטלא דידיה ולא מיקריא כלל שחיטה לטהרה מידי נבילה זהו דעתי וצ"ע וצ"ע:

ומ"ש אבל של פיאה נכרית הרי הוא מכלל שללה ואסור. בגמרא בעי רב יוסף שיער נשים צדקניות מהו אמר רבא הא דרשעיות אסור תקבוץ ושרפת כתיב מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה יצא זה שמחוסר תלישה וקביצה ושריפה אלא אמר רבא בפיאת נכרית היכי דמי אי דמחובר בגופה כגופה דמיא לא צריכא דתלי בסיכטא כנכסי צדיקים שבתוכה דמי ואבד או דילמא כיון דעיילא ונפקא כלבושה דמי תיקו והכי פירושו דמעיקרא הוה ס"ל דמיירי בשער שלו המחובר לגופו ובהא פרכינן דאפי' תימא דשערו כגופו דמי אפי' דרשעיות שרי משום דמחוסר תלישה והוא הדין לידה או רגלה ממש דשרי מהאי טעמא אם חתכוהו קודם מיתה לאפוקי אחר מיתה דנהי דלא אסיר מלתא בעיר הנידחת אסיר מיהא מטעם מת דאסיר בהנאה ואוקימנא לה בפיאה נכרית ואמרינן היכי דמי אי דמחובר בגופה כגופה דמיא כלומר פשיטא דלא גרעא משאר מלבושין שעליה וכיון דצדקניות הן התורה דרכיה דרכי נועם ומסתברא שלא הזקיקה תורה לצדיקים וצדקניות שבתוכה שיצאו ערומים מבלי לבוש אבל דרשעיות ודאי אסיר דבכלל שללה הוא ואוקימנא לה בדתלי בסיכתא ומספיקא ליה דכיון שאינו עליה הו"ל כשאר מלבושין שאינן עליה דמקרו נכסים ואבד או דילמא כיון דעיילא ונפקא ודעתא עילויה הו"ל כאילו לבוש עליה וניצול ואסיקנא בתיקו ותיקו דאיסורא לחומרא:

וא"ת דהכא משמע דצדיקים יוצאין בלבושיהם ובסוף פ"ק דערכין לא משמע הכי דאהא דקתני התם האשה שנהרגה נהנין בשערה פרכינן ואמאי איסורי הנאה נינהו ואוקמא רב באומרת תנו שערי לבתי ופרכינן אלו אמרה תנו ידי לבתי מי יהבינן לה ואוקימנא לה בפיאת נכרית ופרכינן טעמא דאמרה תנו הא לא אמרה תנו גופה היא ומיתסר והא מיבעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא דבעי ריב"ח שיער נשים צדקניות מהו ואמר רבא בפיאת נכרית קמבעיא ליה ופי' רש"י דמיבעיא ליה אי כגופה היא וניצול או כממונה (וס"ל) [וקיי"ל] צדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממונם נשרף אלמא מספקא ליה אי כגופה אי לאו כגופה ותיפשוט ליה מהכא דגופה הוא דטעמא דאמר תנו וכו' ומשני

כי קמיבעיא ליה לריב"ח דתלי בסיכתא הכא דמחבר לה טעמא דאמרה תנו הא לא אמרה תנו גופה היא ומיתסר מהכא מוכח שאף מלבושין שעל הצדיקים נשרפין ויוצאין ערומים וי"ל דס"ל לרש"י דעל כרחך המקשן הכי הוה ס"ל דהא רב ס"ל דכי לא אמרה תנו גופה היא ומיתסר וקאמר דבעיא דריב"ח תיפשוט מהכא א"כ משמע דהתם מספקא לן אי הויא כגופה ממש וניצול או כממונה והוה ס"ל דהתם נמי מיירי במחובר בה וא"כ מאי קמיבעיא לן דאפי' תימא דכממונה היא לא גרע משאר מלבושין שעליה אלא על כרחך דמלבושין שעליה נמי נשרפין אלא דמיבעיא ליה בפאה נכרית דכיון שהיא באה במקום שערה מחובר לה דכגופה דמיא האי נמי כגופה דמיא או דילמא אינו אלא כשאר מלבושים שעליה וכי היכי דהנהו נשרפין האי נמי נשרף ומשני דבעיית ריב"ח הוא בדתלי בסיכתא ולעולם דמלבושים שעל הצדיקים אינן נשרפים אלא דמספקא ליה דדילמא פיאה נכרית אף דתליא בסיכתא עדיף טפי ממלבוש וכאילו לבוש עליה דמי וניצול. ולפי זה כי היכי דמבעיא לן גבי עיר הנידחת בפיאה נכרית דתליא בסיכתא ה"נ אית לן למבעי הכא גבי מת דאף דתליא בסיכתא כיון דכלבוש עליה דמי הו"ל כשאר נויי המת דאסיר והב"י ביו"ד סי' שמ"ט כתב דלהכי כתב הטור נויי גופו המחוברים בגופו לומר דאם לא היו מחוברים בגופו אלא בשעת מיתה תלי בסיכתא אפשר דשרי ע"כ ואי הרב מיירי בפיאה נכרית ליתא דאף דתלי בסיכתא מספקא לן אי כלבוש עליה דמיא ומיתסר מספק ואי מיירי בשאר נויי המת פשיטא דכיון דליתנהו עליה בשעת מיתה לא מיתסרי ולשון הרמב"ן בס' תורת האדם בשער ההוצאה מדוקדק קצת בזה שכתב וז"ל הילכך האשה שאמרה תנו פיאה נכרית שלי לבתי וכן בכל שאר נויי הגוף שלה המחוברין בגופה ומתה או שנהרגה נותנין לא אמרה הו"ל כגופה ואסורין בהנאה ע"כ. הנה שהרב דקדק בלשונו דגבי פיאה נכרית לא הזכיר מחובר לגופו משמע דבכל גוונא הו"ל כגופה ובשאר נויי הגוף הצריך מחוברת לגופה. אבל לשון הטור אינו מדוקדק כלל שכתב ונויי המת המחוברים בגופו כגון פיאה נכרית וכיוצא בזה אסורין כמו המת עצמו ע"כ. מוכח להדיא דאף פיאת נכרית לא מיתסרא אלא במחובר לגופה וליתא דהא אסיקנא לה בתיקו ולחומרא. ואפשר דס"ל להטור דשאני התם גבי עיר הנידחת דתלוי האיסור בשעת גמר דין ובההיא שעתא מצי ללבוש הפיאה נכרית משא"כ הכא דהמיתה אוסרתה ובההיא שעתא לא חזי ללבוש הפיאה נכרית ומשו"ה מצינן למימר דאע"ג דהתם קמיבעיא לן הכא פשיטא דלאו כלבישא דמיא ודינו כשאר נויי הגוף ובהכי מדוקדק לשון ב"י שכתב אפשר דשרי. ומ"מ לי נראה עיקר כדכתיבנא מעיקרא ומינקט לחומרא עדיף באיסור דאורייתא:

וראיתי למור"ם בהגהותיו לשו"ע שעל מ"ש השו"ע דנויי המת המחוברים בגופו כגון פאה נכרית אסורים כתב על זה ההגה דדוקא כשהם קשורים בשערות גופה אבל אינן קשורים מותר ולכן מותר ליטול טבעות שבידם של מתים ע"כ. וכתב על זה בב"ח דמשמע מדבריו דאפי' קלועים מותר ותימה דבגמ' לא קאמר דמותר אלא בדתלי בסיכתא אבל בדמחבר בה אפי' אינן קשורים אלא קלועים נמי אסור מיהו להסיר הטבעות שעל ידה מותר לכו"ע עד כאן מה שדקדק מדברי ההגה דאפילו קלועים מותר ליתא דאדדייקת מרישא תידוק מסיפא דדוקא טבעות שהם רפויים שרו הא קלועים אסירי ותו דלישניה דרש"י נקט וכי היכי דברש"י קשורים לאו דוקא אלא הוא הדין לקלועים ה"נ מצינן לפרושי בדברי ההגה וליכא למידק מידי מינה כדברי הב"ח ודוק. ואני איני אומר כן אלא דפשט הסוגיא משמע דדוקא בדתלי בסיכתא שרי אבל כל הנמצא בגופו של מת נויי המת מיקרו ואסירי ואפי' טבעות שעל ידה וזה משמעות דברי הרמב"ן והטור אלא שהעולם שנוהגין היתר בדבר סומכין על הרב שכתב בפי"ב מהל' סנהדרין ובסוף הל' אבל וז"ל המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו ע"כ ונ"ל שהרב דקדק לכתוב כולו משום דהוה מצינא למיטעי בההיא דגרסינן בהעור והרוטב דבר תורה עור אדם טהור ומפני מה אמרו טמא מפני שלא יעשה אדם בעור אביו ואמו שטיחין לחמור דמשמע לכאורה דליכא איסורא דאורייתא בעור קמ"ל דלא והתם היינו טעמא כמ"ש התוספות בפ' נגמר הדין דף מ"ח דאע"ג דאסור מדאורייתא הוצרכו לגזור טומאה משום דחמירא להו לאינשי טומאה מאיסורא:

ומ"ש הרב דשערו מותר בהנאה מפני שאינו גופו זה דעת הסמ"ג ג"כ וטעמם משום דמפרשי סוגיא דערכין כשיטת רש"י דרב נחמן בר יצחק פליג עליה דרב ולעולם שערה ממש קאמרה מתני' ודקא קשיא לך איסורי הנאה נינהו לא קשיא דבהמה גמר דינה אוסרתה והילכך כל דמחובר בה בשעת גמר דין מיתסר בהדה אבל אשה מיתתה אוסרתה ושיער לאו בר מיתה שאינו עשוי להשתנות וקי"ל כותיה דרב נחמן חדא דפשטא דמתני' כותיה ותו דהכי דייק מתני' דדומייא דבהמה קתני ותו דהוי תלמיד דרבא ובתרא הוא וקי"ל מאביי ורבא ואילך הלכתא כבתראי. והטור שפסק כרב לא הוי טעמא כמ"ש הב"ח דבספקא דאורייתא פסק לחומרא שאין זה כלום דידוע הוא דאף באיסורא דאורייתא פסקינן כבתראי אלא דקאי בשיטת הרמב"ן בס' תורת האדם בשער ההוצאה והרשב"א בתשובה בסי' ש"ל שהאריך להשיב על שיטה זו ומפרש דרב ורב נחמן לא פליגי לענין דינא ורב נחמן מיירי בשגזזו השער בין גמר דין למיתה אבל לכו"ע שערו כגופו עיי"ש ופשט הסוגיא כשיטת רש"י דמסתייעא הדין סברא מהא דגרסינן

בפ"ק דסנהדרין ובפ' השולח המקדיש עבדו אין מועלין בו רבן שמעון בן גמליאל אומר מועלין בשערו ואוקימנא פלוגתייהו בשערו העומד ליגזז ואף לת"ק דאין מועלין בשערו משום דכגופו דמי שאני התם דשבוחי משבח וכדאיתא התם בש"ס וכ"כ הרב בפ"ה מהל' מעילה המקדיש עבדו אין מועלין בו ולא בשערו וכו' דכל זמן שהוא מחובר הולך ומשביח ע"כ. ומינה שמעינן לשערו של מת שאינו משביח דלאו כגופו דמי וכ"ש פיאה נכרית ושאר מלבושין ונויי המת שאף שהן מחוברין בגופו שאינן נאסרין באופן שהעולם שנוהגין היתר בדבר(י) יש להם על מה שיסמוכו שהם רש"י והרמב"ם והסמ"ג וכן דעת התוספות וכמ"ש הרשב"א בשמם וכ"כ בפ"ק דב"ק דף י' ע"א יעו"ש ודלא כהב"י והכ"מ שהשיג עליהם עיי"ש. והא דפרכינן בשלהי חלק גבי פיאה נכרית הכי דמי אי דמחובר בגופה כגופה דומיא היינו לומר דלא גרעא ממלבוש שעליה וכדפירש רש"י עלה דההיא עיי"ש:

ולא נשאר לנו לדקדק אלא על מ"ש הרב בכאן דפאה נכרית הרי הוא מכלל שללה ואסור והיה לו לבאר דדוקא בדתלי בסיכתא אבל פיאה נכרית המחוברת בגופן של נשים צדקניות כגופן דמיא וניצולת כדאיתא בש"ס ונ"ל שהרב מפרש הסוגיא כך דאי מחובר בגופה דהיינו שקשר השיער של פאה נכרית בשערה ממש עד שנאחז ונסתבך זה עם זה כגופה דמיא ופשיטא דלא גרעא משאר מלבושין שעליה ומשני לא צריכא דתלי בסיכתא ולאו דוקא אלא כל כמה דלא מחבר בה ממש כדפרישית קרי ליה תלי בסיכתא אי נמי הוה גריס הרב דתלי בסיכתא ור"ל שהוא תלוי ועומד בראשו בסיכתא שהוא ברפיון לאפוקי מחוור ומספקא ליה אי מיקרי מלבוש או לא להך מילתא דכיון דחדוש הוא שהצדיקים יצאו בלבושיהם שעליהן הך לא מיקרי מלבוש אלא כנכסי צדיקים שבתוכה ואבד או דילמא כיון דעיילא ונפקא ורגילה ללובשו תדיר לא גרע משאר מלבושין שעליה וניצול ואסיקנא בתיקו ולחומרא. ולפי זה יפה סתם הרב דפיאה נכרית אסור דהא בכל גוונא אסיר זולת היכא דמחבר בה ממש וזה לא הוצרך להזכירו שהרי הוא פשוט כדפריך הש"ס בפשיטות דלא גרע משאר מלבושים שעליה ובכן באו דברי הרב על נכון ודוק:

איתא בסוף פ' כיסוי הדם דעפר עיר הנידחת אסור אבל עפר עפרה דהיינו עפר המחובר בקרקע מותר משום תקבוץ ושרפת יצא זה שמחוסר תלישה קביצה ושריפה ודוקא בעפר המחובר ממש הא לאו הכי לא מיקרי מחוסר תלישה דהא אמרינן בפרק נגמר הדין דעץ הנעוץ בארץ לא מיקרי מחוסר תלישה דתלישה לאו כלום הוא ומיהו לענין כיסוי הדם שרי לכסות בעפר עיר הנידחת אף על פי שהוא אסור בהנאה משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו ודין זה כבר כתבו הרב במקומו:

הלכה יג

קדשי מזבח ימותו זבח רשעים תועבה וכו'. הנה בלשון זה של הרב יש בו ב' קושיות גדולות א' במ"ש הרב בדין קדשי בדק הבית שיפדו ואח"כ שורפין אותן שזה אין לו טעם דכיון דבשעת גמר דין היו שלל שמים הרי לא חל עליו איסור ולמה שורפין אותה וכן פירש רש"י בפ' נגמר הדין קדשי בדק הבית יפדו כשאר בדק הבית והפודה אותה יאכלם שהרי לא נאסרו דלאו דידהו הוו ע"כ. וכבר השיג עליו הראב"ד ומ"ש הכ"מ ליישב זה וז"ל וי"ל דס"ל לרבינו דבהמת עיר הנידחת מיקרי ואריא דהקדש הוא דרביע עלייהו וכיון דנסתלק אריא דהקדש חל עליו מיד איסור עיר הנידחת ולפי זה לא קאי ואח"כ שורפין אלא אקדשי בדק הבית עכ"ל. ואין זה כלום דא"כ למה פודין אותם לשורפן ולפי דבריו הו"ל לומר אם נפדו שורפים אותה ותו דגבי קדשי מזבח ימותו פרכינן בש"ס אמאי ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה ובשלמא הכא גבי פדיון מצינן למימר דה"ק שבי"ד מחוייבין לפדותן לשורפן אבל לענין מכירה מי יקנה אותן כיון דלא חזו למידי ותו קשה דמאי האי דקאמר דלפי זה לא קאי ואח"כ שורפין אלא אקדשי בדק הבית וכי עלה על דעתו דקאי לקדשי מזבח שאחר שימותו שישרפו אותן זה פלא ותו דאם איתא דקדשי מזבח הן בשריפה איך כתב הרב ז"ל גבי תרומה ביד ישראל שתנתן לכהן של מדינה אחרת דאי משום דהוו נכסי שמים וקדושתן קדושת הגוף קדשי מזבח נמי הוו נכסי שמים וקדושתן קדושת הגוף באופן שהכסף משנה לא העלה שום ארוכה להשגת הראב"ד והיא קושיא חזקה:

עוד יש קושיא אחרת גדולה ג"כ בדברי הרב במ"ש דמעשר שני וכסף מעשר שני וכתבי הקדש שבתוכה הרי אלו יגנזו ובפ"ו מהל' בכורים כתב הרב עיסת של מעשר שני בירושלם חייבת בחלה משמע דבגבולין ממון גבוה הוי ופטור וא"כ פסק כרב חסדא ולדידיה מוקמינן בש"ס למתני' דמעשר שני במעשר שני של עיר הנדחת שנכנס לירושלים ונפול מחיצות אבל בגבולין כיון דלא סגי בלא פדיה מיקרי ממון גבוה והו"ל שללה ולא שלל שמים והרב כתב בהיפך מזה שמעשר שני שבתוך עיר הנידחת יגנז והלח"מ העיר בזה ומהתימה מהכ"מ שהביא ברייתא דקתני שללה פרט לכסף הקדש וכסף מעשר וזהו היפך מ"ש הרב דיגנז:

ומה שנ"ל ליישב כל זה הוא דס"ל להר"ב דר' שמעון פליג את"ק וכדמוכח לישנא דברייתא ודלא כהראב"ד שסבור דלא פליגי דליתא וכדמוכח בגמרא דפרכינן הא מדסיפא ר"ש הוי רישא לאו ר"ש ופסק כת"ק דרבים נינהו וכרבינא דהוי בתרא וכדרך ראשון שכתב הכ"מ ודלא כדרך שני שכתב שפסק כשמואל משום דתלמודא מקשה

בפשיטות היפך סברת רבינא דהא ליתא דבסוף פ"ק דערכין פריך הש"ס גבי שיער והא איסורי הנאה נינהו ואע"פ כן פסק הרב כרב נחמן בר יצחק וכמ"ש לעיל בפרק זה אלא העיקר כדכתיבנא והוקשה לו להרב בברייתא דהיכי קתני בדברי ר"ש שללה פרט לכסף הקדש וכסף מעשר והא ת"ק נמי הכי ס"ל דדריש שללה ולא שלל שמים ובמאי פליגי אלא על כרחך למימר דת"ק ס"ל דהא דממעטינן משללה שלל שמים הוי לצדדין דאי בקדשי מזבח כיון דאית בהו תרתי דהיינו שהם נכסי שמים וגם קדושתם קדושת הגוף ניצולין לגמרי אבל קדשי בדק הבית ומעשר שני כיון שאין קדושתן קדושת הגוף אע"פ שהם נכסי שמים כי מעטינהו קרא היינו מדין שריפה שאינן נשרפין בכלל שלל העיר משום כבוד שמים אבל מעשר שני בעי גניזה וקדשי בדק הבית בעו פדיה כדי לשורפן בכלל שלל העיר ור"ש פליג עליה וס"ל דמיעוטא דשלל שמים הוי לגמרי וכסף הקדש וכסף מעשר אינן נגנזין שלא חל עליהן שום איסור מעיר הנידחת ואנו קי"ל כתנא קמא ומשו"ה פסק הרב דקדשי בדק הבית מחוייבין בי"ד לפדותם כדי לשורפן ובהכי מיתרצא מתני' דמעשר שני ולא צריכינן לאוקימתת הש"ס דאע"ג דמעשר שני בגבולין הוי ממון גבוה מיהו כי מימעיט משללה היינו מדין שריפה אבל גניזה מיהא בעי ומשו"ה פסק הרב במעשר שני וכסף מעשר שני יגנזו כסברת ת"ק ולא כר"ש ובש"ס הוה מצי לשנויי הכי אלא דלפום שיטתיה דמקשן דלא אסיק אדעתיה לפלוגי בהכי קמשני תלמודא והרב גופיה כשכתב דין תרומה ביד ישראל שינתן לכהן שבמדינה אחרת הוקשה לו מ"ש מקדשי בדק הבית שצריכים שריפה אחר פדיון והשיב דשניא תרומה שהן נכסי שמים וקדושתם קדושת הגוף כלומר לאפוקי קדשי בדק הבית שאף על פי שהן נכסי שמים אינן קדושת הגוף זהו מה שנראה בדעת הרב ומה שאפשר להליץ בעדו בזה ודוק:

ומ"ש ונותנו לכהן של מדינה אחרת. פירש רש"י כלומר לכהן שלא הודח עמהן ע"כ פי' לפירושו דלאו דוקא לכהן של עיר אחרת אלא אף לכהנים צדיקים שבתוכה וטעמא דמילתא דכיון דבשעת גמר דין הוי שלל שמים ואינו נכסי צדיקים שבתוכה אף אם אחר גמר דין קודם שריפת שלל העיר זכו בנכסים אינו בכלל שלל העיר וניצולין:

הלכה טו

ומ"ש הכ"מ שלא היה גורס רבינו בברייתא כסף הקדש והילכך השמיטו ליתא אלא שכבר הזכירו למעלה במ"ש קדשי בדק הבית יפדו:

פרק ה

הלכה א

אעפ"י שלא עבד המסית כו' אלא מפני שהורהו לעבוד. כן מפורש בכתוב שאע"פ שלא עבד המוסת ע"ז שנסקל המסית וליכא למימר דמיירי כשעבד המסית דא"כ תיפוק ליה משום עובד ע"ז ולמה לי משום מסית אלא שיש קצת תימה על הרב דמנ"ל דמדיח לא מיחייב עד שהנידחין יעבדו ע"ז וכמ"ש בריש פ"ד:

ומ"ש בין שהיה המסית הדיוט בין שהיה נביא כו'. יש לתמוה על הרב דבסוף פ' הנחנקין פליגי רב חסדא ורב המנונא ואביי ורבא ורב חסדא ואביי ס"ל דבעוקר הגוף דשאר מצות אף לרבנן הוי בחנק ורב המנונא ורבא ס"ל דאף בעוקר הגוף דשאר מצות לרבנן בסקילה ואע"ג דרב חסדא הוי רביה דרב המנונא כדאיתא בפ' הדר מ"מ רבא הוי בתרא וכותיה אית לן למפסק דאע"ג דרב חסדא רביה דרבא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב הני מילי כשחולקים פנים בפנים אבל הכא דלא פליגי פנים בפנים הלכתא כרבא דבתרא הוי וא"כ יש לתמוה על הרב למה לא ביאר דאף בעוקר הגוף דשאר מצות שמיתתו בסקילה ואפילו נימא שפסק כרב חסדא אכתי הו"ל לבאר דאפי' אעשה דונתצתם נסקל כדאיתא בש"ס ותו קשה על הרב שמתבאר בסוגיא דלכ"ע אקיום מקצת וביטול מקצת דעכו"ם לרבנן נסקל וזה לא נתבאר בלשון הרב בפירוש ושמא סמך הרב אמ"ש בפ"ט מהל' יסודי התורה וז"ל ואפי' עשה הנביא אותות ומופתים גדולים ואמר שה' ציוהו שתעבד ע"ז היום בלבד הרי זה דבר סרה על ה' ועל זה ציוה הכתוב ואמר ובא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא כי דבר סרה על ה' אלקיכם ע"כ. והנה לדידן דקי"ל כרבנן דההיא פרשה מיירי בסקילה הרי ביאר לנו הרב לשם דמיירי אף בקיום מקצת דע"ז ומ"מ קיצר בכאן והו"ל לבאר כן וכדכתיבנא:

ודע שדין המסית שצריך הכרזה כתב הרב בספ"ג מהל' ממרים וקצת תימה עליו אמאי לא הזכירו כאן שהוא מקומו:

ומ"ש בין שהיה המוסת יחיד וכו'. כתב הכ"מ דזה נלמד מהא דאיתא בפ' ד' מיתות אחד יחיד הניסת ואחד רבים הניסתים ע"כ וליתא דהנהו רבים הניסתים דקתני התם היינו נידחים ואין משם ראיה למסית יחידים אלא שזה פשוט מהא דקתני גבי מסית אמר לשנים הן עדיו וכו' אלמא שאין הפרש בין מוסת יחיד למוסתים הרבה וזה ברור:

הלכה ב

המסית את רוב אנשי העיר הרי זה מדיח ואינו נקרא מסית. פי' דלא תימא דכיון שהמסית היה יחיד וקי"ל שאינה נעשית עיר הנידחת אא"כ היו מדיחיה שנים א"כ יש לו דין מסית ונסקל אע"פ שלא עבדו עכו"ם וקמ"ל דהוי מדיח ואף שעבדו ע"ז אינו נסקל משום דבעינן שנים מדיחין וליכא אבל נביא שהדיח אף ביחיד נסקל:

ודע שהלח"מ האריך הרבה בכאן ולא ראיתי להשיב עליו לפי שממ"ש בפרק זה ובריש פ"ד ובפ"ט מהל' יסודי התורה מתבאר האמת עיי"ש:

ומ"ש ואחד האומר אמרה לי ע"ז עבדוה וכו' הרי זה נביא שהדיח. תימה דזה מנין דסתם נביא דאיתיה בש"ס אינו אלא דוקא כשמתנבא בשם ה' וכן בקרא נמי לא מיירי אלא בכה"ג ולא במתנבא בשם ע"ז וכן פי' רש"י בשילהי הנשרפין ובפ' ד' מיתות דף ס"ז נביא שהדיח שמתנבא בשם הקב"ה לעבוד עכו"ם ע"כ אבל במתנבא בשם ע"ז משמע ודאי שדינו כשאר המתנבא בשם ע"ז דדינו בחנק וצ"ע:

ומ"ש האומר לחבירו אעבוד ע"ז אלך ואעבוד וכו'. והקשה הכ"מ דהיכי קאמר שלשון שאומר המסית הוא אעבוד שאינו אומר אליו תעבוד או נעבוד ותירץ שאומר אעבוד אני בתחילה ואתה אחרי ע"כ ולאו למימרא שצריך שיאמר כך ואי לא לא מיקרי מסית דהא בפ' ד' מיתות תנן המסית זה הדיוט והמסית את ההדיוט אמר יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה אלמא דכל שאומר דברים שמשמעותן לשון הסתה מיקרי מסית אף שאינו אומר (לא) [לו] תעבוד ה"נ כיון שאמר לו אלך ואעבוד מיקרי הסתה והו"ל כאילו אמר ליה ואתה אחרי דאל"כ אמאי קאמר ליה אלך ואעבוד אם לא שכונתו להסיתו:

הלכה ג

ואין המסית צריך התראה. ומיהו התראה קצת בעי דהיינו האיך נניח את אלקינו שבשמים וכן לעיל גבי הסית לשנים צריך שיתרו בו התראה זו וכ"כ התוס' בפ"ק דסנהדרין דף ח' ע"ב ד"ה בעדה וכו' והכי משמע ממ"ש הרב פי"א מהל' סנהדרין דהמסית א"צ התראה כשאר הנהרגין משמע דהתראה קצת מיהא בעי:

ומ"ש המוסת מביא שנים. וא"ת תיסגי באחד והוא וי"ל דאע"פ שהעד רואה את המוסת כיון שהמוסת אינו רואה את העד הויא לה עדות מיוחדת ולא מצטרפי וכדאיתא בפ"ק דמכות והילכך בעינן שנים מלבד המוסת:

ומ"ש ומעמידן במקום אפל. איתא בתוספתא דסנהדרין ומייתי לה הש"ס בפ' ד' מיתות דף ס"ז כיצד עושין לו מדליקין לו את הנר בבית הפנימי ומושיבין לו עדים בבית החיצון כדי שיהו רואין אותו ושומעין את קולו והוא אינו רואה אותן ופי' רש"י הם רואין אותו

לאור הנר שעמו דאי לא מצו חזו ליה לא מצו מסהדי עליה לחיוביה קטלה ואע"ג דשמעי קליה דמצי למימר לא הואי אנא ע"כ ואע"ג דאמרינן בפ' גיד הנשה דטביעות עינא עדיפא מסימנין דאי לא תימא הכי סומא היאך מותר באשתו ובני אדם מותרים בנשותיהן בלילה אלא בטביעות עינא דקלא ה"נ בטביעות עינא ומסיים התם תדע דאילו אתו בי תרי ואמרי פלניא דהאי סימניה והאי סימניה קטל נפשא לא קטלינן ליה ואילו אמרי אית לן טביעות עינא בגויה קטלינן ליה דמשמע דבטביעות עינא דקלא קטלינן נפשא י"ל דלא מדמינן טביעות עינא דקלא לשאר טביעות עינא דעלמא אלא לענין איסורא אבל למיקטל נפשא לא סמכינן אטביעות עינא דקלא אלא אטביעות עינא ממש אי נמי י"ל דהכא לא סמכינן אטביעות עינא דקלא משום דמסתמא המסית מדבר בלחישא ומשתנה הקול והילכך הכא מצי למימר לא הואי אנא וזה עיקר:

ודע שהבן נעשה שליח להכות ולקלל את אביו המסית ומדיח וכתבו הרב בפ' ה' מהל' ממרים:

הלכה ד

ואזהרה להדיוט המסית. כתב הכ"מ כלומר דנביא בהדיא כתיב ביה ע"כ ואולי כיון למ"ש הרב בסה"מ לאוין כ"ו שאזהרה לנביא השקר היא מאמרו אך הנביא אשר יזיד לדבר בשמי ותימה דזה לא מיקרי אזהרה וכדאמרינן בפ"ק דתמורה ובפ' ד' מיתות דף נ"ז דאזהרה עשה לאו שמה אזהרה ואולי אסיפיה דקרא קסמיך דכתיב אשר לא ציויתיו לדבר וסבור הרב דזה מיקרי אזהרה והסמ"ג מפיק האזהרה מקרא דלא תכחשו וליתא דההיא בממונא והעיקר כדאיתא בירושלמי בשלהי הנשרפין דמפיק לה מדכתיב לא תענה ברעך עד שקר ועיין מ"ש בריש פ"ד גבי אזהרת המדיח עיי"ש:

הלכה ו

ואסור לערוך דין ותשובה וכו'. זו היא סברת הרב ז"ל דפי' לא תשמע אל דברי הנביא ההוא ר"ל אפי' הרהור באותות ומופתים שלו וכ"כ בסה"מ לאוין כ"ח אלא ששם קיצר ולפיכך השיגו הרמב"ן עיי"ש אבל הרמב"ן חלוק על הרב וסבור דלאו זה אינו מניעה משמוע בקול האות והמופת שעשה אלא שהיא אזהרה בע"ז עם כמה אזהרות שבאו בתורה בענייניה כמ"ש במ"ב מקומות הזהירה על ע"ז:

הלכה ז

הנודר בשם ע"ז וכו' לוקה שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו. תימה דלאו זה ניתן לאזהרת נביא המתנבא בשם ע"ז וקי"ל דלאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד שאין לוקין עליו וכמ"ש הרב בהל' סנהדרין וכדי ליישב זה מוכרח אני להאריך ולבאר לשון הרב בפרק

כ' מהל' שבת שמתוכו יתברר פרט זה וז"ל הרב שם אסור להוציא משא על הבהמה בשבת שנאמר למען ינוח וכו' ואם הוציא על הבהמה אע"פ שהוא מצווה על שביתתה אינו לוקה לפי שאיסורו בא מכלל עשה לפיכך המחמר אחר בהמתו בשבת והיה עליה משוי פטור והלא לאו מפורש בתורה שנאמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך שלא יחרוש בה וכיוצא בחרישה ונמצא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואין לוקין עליו והמ"מ פירש בכונתו ז"ל שהוקשה לו למה לא ילקה על שביתת בהמתו כיון שלאו מפורש בתורה הוא והשיב לזה שפירוש הלאו הוא שלא יעשה מלאכה בשותפות עם הבהמה וכגון חורש וכן מחמר וכיון שהלאו ניתן לאזהרת מיתת בי"ד דהיינו חורש הוא הדין למחמר שהוא בכלל הלאו דלא לקי. אבל הרמב"ן בהשגותיו לסה"מ שרש י"ד הבין בדעת הרב שאין במחמר לאו כלל ולא איסור דאורייתא ולאו דלא תעשה כל מלאכה לא אתא אלא למלאכות שחייבין עליהן מיתת בי"ד כגון חורש וכיוצא ובאמת שמה שסיים הרב ונמצא לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד מרווח טפי לפירוש המ"מ דקאי אלאו דמחמר דביה סליק ונחית ולפירוש הרמב"ן צ"ל דקאי אחורש ואגב אורחיה קמ"ל דלא לקי אלאו דחורש משום דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד וגם מלת ונמצא דייק טפי כדברי המ"מ ומיהו לשון הרב שכתב לפיכך המחמר אחר בהמתו בשבת פטור משמע ודאי כפי' הרמב"ן דליכא איסורא דאורייתא במחמר דאי כדברי המ"מ הו"ל למימר אינו לוקה וכדכתב ברישא גבי שביתת בהמה וכבר כלל לנו הרב ז"ל בתחילת הל' שבת שכל מקום שנאמר פטור שאיסורו מדברי סופרים ומצאתי להרב בפי' המשנה שכתב וז"ל ופסק ההלכה המחמר בשבת פטור וכבר הודעתיך כי פטורי שבת פטור אבל אסור ע"כ ובריש המסכתא כתב ב' פעמים דבכל מקום שאמרו בו פטור שר"ל פטור מן המיתה ויתחייב מלקות בהכרח אם הוא מזיד ע"כ ומלקות שכתב רוצה לומר מכת מרדות מדרבנן כמבואר בדבריו בחבור ופשוט הוא והנה בכאן מבואר בדברי הרב כדברי הרמב"ן בכונתו ז"ל שמחמר לית ביה שום איסור מן התורה ולא איסור אלא מדרבנן ומעתה צריכינן ליישב הקושיות הנופלות בדברי הרב ז"ל:

וראשונה צריך ליישב סוגיא דפרק מי שהחשיך לדעת הרב ונ"ל דהכי פירושו לדעת הרב אמר ר' יוחנן המחמר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום פי' אפילו מאיסור לאו ככל פטורי דשבת דפטור אבל אסור מדרבנן והא דאמרינן בלאו נמי לא מחייב דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד ה"ק באיסור לאו נמי ליתיה משום דלאו דלא תעשה כל מלאכה מיירי בלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כגון חורש וכיוצא ולא מיירי כלל בלאו דמחמר ומפרש תלמודא דאף למ"ד בעלמא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין לוקין

הכא גבי חורש מודה דלא לקי דאתה למה לי אלא הוא ניהו דמיחייב בהמתו לא מחייב. והא דאמרינן בגמרא אמר מר אין עמו נכרי מניחו על החמור והלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה דמשמע דמחמר איתיה בכלל לאו דלא תעשה י"ל דלרמי בר חמא דס"ל דמחמר בסקילה קפריך דלדידיה תקשי ליה מתני' ומשום דאלימא הך קושיא לדידיה פריך אליביה אבל לכו"ע קשיא נמי דאיכא איסור שביתת בהמה וצריכינן לאוקמא במניחו עליה כשהיא מהלכת ומה שהזקיקו להרב לפרש כן [הוא] משום (הוא) דמשמע ליה דהא דלאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד אין לוקין היינו דוקא לאותו איסור שיש בו מיתה שהרי הלאו איצטריך לאזהרה לאותו עונש האמור בו אבל איסור אחר הנכלל באותו לאו ואין בו עונש מיתה על כרחך לאלקויי אתא כשאר לאוי דעלמא:

וא"ת א"כ אמאי צריכינן לפרושי הכא דחורש הו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד דהא פשיטא דהוי דומיא דאינך אבות מלאכות דפטירי ממלקות מהך טעמא גופיה וי"ל דנקטיה בחורש לאשמועינן דהכא לכו"ע מיפטר ממלקות מיתורא דאתה וכדאיתא בש"ס:

ומה שהקשה רמב"ן דחורש בבהמתו מלאכת עצמו היא ובהמה עמו ככלי ביד האומן כגון הגרזן ביד החוצב בו תדע שהרי חייבין על זדונו סקילה ובשוגג חטאת ואע"ג דבעינן דומיא דעבודה זרה דעביד מעשה בגופיה וביו"ט ובשביעית לא בא הלאו הזה ואע"פ כן חורש בהם חייב מלקות וכדאיתא בפרק בתרא דמכות ע"כ. ולי נראה דקרא היא גופא קמ"ל דהוי מלאכת עצמו משום דהו"א מלאכה זו של חרישה היא נעשית בשותפות עם הבהמה ואיהו לא קעביד מעשה אלא שמנהיגה בקול בעלמא ולא מיחייב עלה קמ"ל קרא דהוי כגרזן ביד החוצב בו ומלאכת עצמו מיקרי והויא כשאר אבות מלאכות ומינה ילפינן ליו"ט ושביעית דכתיבי בהו מלאכה דהחרישה בהו אסירה דהא מלאכה מיקריא:

עוד הקשה הרב ז"ל מהא דאיתא בסוף פ"ק דערובין דלוקין על ערובי תחומין דבר תורה ופרכינן דהא הו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד דאין לוקין עליו כלומר דבכלל לאו דאל יצא איש ממקומו הוא איסור ההוצאה דקרינן ביה נמי אל יוציא והוא אב מלאכה שיש בו מיתת בי"ד וכיון דכן אף איסור תחומין שאין בו מיתת בי"ד אינו בדין ללקות עליו וזהו היפך מה שסבור הרב בפי' לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד. ולי לא קשה מידי דהתם על כרחך עיקר קרא לחד מהני תרתי הוא דאתי או לאיסור תחומין או לאיסור הוצאה דאי קרינן ביה אל יוציא עיקר קרא להוצאה הוא דאתא ולא לאיסור תחומין דאיסור תחומין לא נפיק ממילת יוציא ואי קרינן אל יצא עיקר קרא לאיסור תחומין ולא נפיק הוצאה ממילת יצא ומעיקרא הוה ס"ל דעיקר קרא להוצאה ומשו"ה קשיא לן אמאי

לקי על ערובי תחומין כיון דעיקר קרא ניתן לאזהרת מיתת בי"ד דהיינו מלאכת ההוצאה ומשני דמי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב ואדרבא עיקר קרא לתחומין אתא ומשו"ה לקי עלייהו וכ"כ בתוספות אבל היכא דתרי או תלתא איסורי משתעי שפיר בלאו אחד אע"ג דאיכא עונש מיתה בחד מינייהו באינך דלית בהו עונש מיתה מילקא לקי עלייהו דהא לדידהו הלאו לא ניתן לאזהרת מיתת בי"ד כי אם לאזהרת מלקות:

עוד הקשה מהא דמוכח להדיא בפ"ק דיבמות דלאו דמחמר לית ביה עונש כרת אלא איסור לאו דעלמא כשאר לאוין והא ודאי קושיא היא. ויש לתרץ לדעת הרב ז"ל דההיא דחייה בעלמא דדחי הש"ס דמצינן לאוקומי ההיא ברייתא דיכול יהא כבוד אב ואם דוחה את השבת בלאו דמחמר ולפרושי עליו דלית ביה כרת אלא איסור לאו בעלמא כשאר לאוין ואע"ג דבדוכתיה בפרק מי שהחשיך לא אשכיחינן מאן דמפרש ליה בכה"ג מ"מ התלמוד דחי דמצינן לפרושי ליה בכה"ג. ונ"ל סיוע לשיטת הרב מהא דאיתא בפ' ד' מיתות דף ס"ו אמתני' דקתני המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ודייק עלה תלמודא מכלל דאיכא מידי דחילול שבת הוי ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת מאי היא תחומין ואליבא דר' עקיבא הבערה ואליבא דרבי יוסי ואם איתא דמחמר אית ביה איסור לאו אמאי דחיק תלמודא לאוקומי למתני' לבר מהלכתא כר"ע וכר"י דלא קי"ל כוותייהו לוקמא בפירוקא רויחא אליבא דהלכתא דהיינו באיסור מחמר דאיכא חילול שבת ואין חייבין על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת אלא משמע ודאי דס"ל לתלמודא דמחמר לית ביה חילול שבת משום דלא אסיר אלא מדרבנן ומשו"ה מפיק ומוקים למתניתין לבר מהלכתא:

כללא דמלתא מכל הני מילי מעלייתא דכתיבנא דלדעת הרב איסור אחר הנכלל בלאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד שאין בו עונש מיתה על כרחך לקי עליה כשאר לאוין דעלמא ובהכי מתרצא קושיין דמעיקרא דהיינו טעמא דלקי הנודר בשם ע"ז דכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו אע"ג דלאו זה ניתן לאזהרת מתנבא בשם ע"ז שמיתתו בחנק דכיון דבנודר בשם עכו"ם ליכא עונש מיתה שפיר לקי עליה וכן דעת הראב"ד בהשגות שעל מ"ש בפ"ג המגפף ע"ז והמנשק לה וכו' עובר בלא תעשה שנאמר ולא תעבדם ואע"פ כן אינו לוקה על אחת מהם לפי שאינו בפירוש ע"כ. כלומר דהוי לאו שבכללות ואין לוקין עליו וכדאיתא בפרק ארבע מיתות דף ס"ג וביאר הרב בהשגות דמשום דאיכא עבודת פנים דאיפליגו משאר עבודות לעונש וכולהו עבודות כלליהו הכא לאסור בלא תעבדם הוי לאו שבכללות והשתא קשה דלמה לן טעמא דלאו שבכללות תיפוק ליה דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כיון דאף עבודת פנים אזהרתיה איתיה בהך

קרא אלא משמע ודאי דס"ל להראב"ד כסברת הרב דדוקא לאיסור לאו שיש בו מיתת בית דין ליכא מלקות אבל לאיסור אחר הנכלל בלאו שאין בו עונש מיתה אה"נ דאית ביה עונש מלקות ולהכי איצטריך הרב לאתויי עלה מטעמא דלאו שבכללות ומהכא נמי תיובתא לסברת המ"מ בדעת הרב דלמה ליה להרב למיהב טעמא דאינו לוקה לפי שאינו בפירוש תיפו"ל משום דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד אלא שהאמת יורה דרכו שהעיקר בדעת הרב מה שהבין הרמב"ן בכונתו ודלא כהמ"מ ואל תשגיח בדברי מגילת אסתר שהשיג על הרמב"ן וגם על המ"מ ובירר דרך זר ודחוק וא"צ להשיב על דברים מתוקנים:

ואי קשיא לך שהרי כתב הרב בסוף הלכות הללו וז"ל המכשף חייב בסקילה והוא שעשה מעשה כשפים אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקה מכת מרדות מפני שלאו זה שנאמר במכשף בכלל לא ימצא בך הוא ולאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד הוא ואין לוקין עליו שנאמר מכשפה לא תחיה ע"כ. ולכאורה יראה שכונת הרב היא שהאוחז את העינים אסיר מן התורה אלא דלית ביה מלקות וביאר שהטעם משום דהאוחז את העינים הוא בכלל מכשף הכתוב בפסוק לא ימצא בך וכיון שהכל בכלל הלאו בין עושה מעשה ובין האוחז את העינים אע"ג דבאוחז את העינים לית ביה עונש מיתה לית ביה מלקות נמי כיון שהלאו ניתן לאזהרת מיתת בי"ד דהיינו מכשף העושה מעשה וכך הבין הכ"מ. ובאמת שאם כונת הרב היא כך הוא סתירה למ"ש בדעת הרב אבל הבנה זו אינה אמיתית ואין לה שחר דאם איתא דאוחז את העינים איתיה בכלל מכשף הכתוב בקרא דלא ימצא בך מנין לנו שבא לאיסור לאו ולא לעונש מיתה דהא הכא כתיב מכשף וגבי עונש מיתה כתיב נמי כי הכא מכשפה לא תחיה ואי אוחז את העינים איתיה בכלל מכשף איתיה נמי בכלל מכשפה. ותו דגרסינן בסוף פ' ד' מיתות אמר אביי הילכות כשפים כהילכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחילה העושה מעשה בסקילה האוחז את העינים פטור אבל אסור וכו' ודבר ברור הוא דכי קתני גבי פטורי דשבת פטור אבל אסור ר"ל איסור דרבנן וכמ"ש הרב גופיה בתחילת הל' שבת ומינה נמי דכי קאמר אביי האוחז את העינים פטור אבל אסור שר"ל איסור דרבנן גרידא וכמ"ש הרב בפי' המשנה אמרו פטור הוא פטור אבל אסור כגון פטורי שבת וחייב מלקות ע"כ. הדבר פשוט דמלקות דקאמר ר"ל מכת מרדות מדרבנן וכמו זה הלשון בעצמו כתב בפירושו למסכת שבת בפ"א וביאר בחיבור שאיסורו מדברי סופרים ובכאן נמי כתב לוקה מכת מרדות אין בזה שום ספק דאוחז את העינים דקתני גבי מכשף דפטור היינו לומר שאינו בכלל מכשף הכתוב בפסוק דלא ימצא בך

ולית ביה איסור דאורייתא כלל. ומעתה על כרחך לשון הרב הכי מתפריש המכשף חייב בסקילה והוא שעשה מעשה כשפים אבל האוחז את העינים שהכישוף שעושה אינו מעשה הנראה לוקה מכת מרדות כלומר לפי שאיסורו מדברי סופרים וביאר לנו שהטעם הוא מפני שלאו זה של מכשף לא מיירי אלא בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד והרי סגנון לשון זה של הרב הוא כסגנון לשון הרב בפ' כ' מהל' שבת וכפי' הרמב"ן התם גבי מחמר ה"נ מתפריש הכא גבי אוחז את העינים ואף שהוא קצת דחוק בלשון הרב בכאן מ"מ שבקיה להך לישנא דהרב דדחיק ומוקי אנפשיה וכדפרישית ומוכרח הוא ומינה לא תזוז:

ותו מסתיעא סברת הרב ז"ל מהא דאמרינן בפ' ד' מיתות מנין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשיה שהוא בלא תעשה ת"ל לא תאכלו על הדם מנין שאין מברין על הרוגי בי"ד ת"ל לא תאכלו על הדם וכו' ואסקינא דעל כולם אינו לוקה משום דהו"ל לאו שבכללות וכתבו בתוס' תימה תיפו"ל דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד דהוי אזהרה לבן סורר ומורה ע"כ. וזהו לשיטתם דקיימי בשיטת הרמב"ן אבל לשטת הרב לא קשה מידי דהא אי לאו טעמא דלאו שבכללות הוה לקי אאינך כיון דלית בהו עונש מיתת בי"ד ודוק:

עוד נ"ל להוכיח כדעתיה בדעת הרב ודלא כהמ"מ ממ"ש הרב בסוף הל' סנהדרין כל המקלל דיין מדייני ישראל עובר בלא תעשה שנאמר אלקים לא תקלל וכו' ולא דיין ונשיא בלבד אלא כל המקלל אחד מישראל לוקה שנאמר לא תקלל חרש וכו' נמצאת למד שהמקלל אחד מישראל לוקה אחת ואם קלל דיין לוקה שתים ולשיטת המ"מ בדעת הרב אמאי לוקה אדיין והלא לאו דאלקים לא תקלל ניתן לאזהרת מיתת בי"ד דהיינו אזהרה למגדף וכמ"ש הרב בפ"ב מהל' הללו ולאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד אין לוקין עליו וליכא למימר דשאני הכא דהוה מצי למימר לא תקל מאי לא תקלל ש"מ תרתי כדאיתא בש"ס דהא ליתא דהלמ"ד אהני למילף חול מקדש ולמימר דחול נמי איתא בהאי קרא ואית ביה אזהרה לדיין אבל לא לעשותו ב' אזהרות אלא משמע ודאי שסבור הרב דאע"ג דהלאו ניתן לאזהרת מיתת ב"ד כיון שבדיין לית ביה עונש מיתה שפיר לקי עליה ולא תקשה לך ממ"ש הרב בפ' י"ח מהל' עדות עידי נפשות שהוכחשו ולא הוזמו אפי' בא הנהרג ברגליו אינם לוקין מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד ואין לוקין עליו דשאני התם דאינהו גופייהו מצו לבוא לידי מיתת בי"ד ע"י הזמה ועיין מ"ש לקמן בריש פ"ו עיי"ש:

פרק ו

הלכה א

העושה אוב או ידעוני וכו' היה שוגג מביא חטאת קבועה. ובפ"א מהל' שגגות כשמנה הרב הדברים שמביאים עליהם חטאת כתב וזה לשונו הנותן מזרעו למולך בעל אוב בעל ידעוני במעשה וכו' ומסיק על זה בריש פ"ד דאם עשאן כולם בהעלם אחת חייב ארבעים ושלש חטאות ויש לתמוה עליו דמאחר שבידעוני הטיל תנאי שיהיה במעשה ובבעל אוב כתב בסתם ש"מ דס"ל דבאוב הקשת זרועותיו הוי מעשה וא"כ על כרחך דפסק כר' יוחנן דכי היכי דכפיפת קומתו לרבנן הויא מעשה הוא הדין הקשת זרועותיו וא"כ איך כתב שאם עשה אוב וידעוני בהעלם אחת חייב והא לר' יוחנן אתרוייהו אינו מביא אלא חטאת אחת הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו ובספר ברכת הזבח בפ"ק דכריתות תירץ בשם רבו דפסק כריש לקיש משום דאיתא התם דף ז' מאי אף המגדף ומשני רבנן שמעי לר' עקיבא וכו' וכתב רש"י תימה לי ולר' יוחנן דאמר לעיל הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו מאי אף דקתני ע"כ ולפי שהמשנה אינה מתפרשת אליבא דר"י לכך פסק הרמב"ם כר"ל ויש סיוע לזה ממ"ש הרב בסה"מ לאוין ט' שהזהירנו מעשות מעשה ידעוני ובאה האזהרה בו בזה הלשון אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ואל תחשוב שלאו זה הוא לאו שבכללות כי הוא כבר חלק אותו בזכרון העונש ואמר או ידעוני ע"כ וזה כסברת ר"ל דחלוקה דמיתה שמה חלוקה (וכן) [וכבר] השיג עליו הרמב"ן דהלכה כר"י דחלוקה דמיתה לא שמה חלוקה ומיהו גבי בעל אוב לכו"ע קי"ל כותיה דר"י וכרבנן דהקשת זרועותיו הוי מעשה באופן דבחדא פסק כותיה דר"י ובחדא פסק כותיה דר"ל:

עוד תירץ בס' ברכת הזבח דלפי מאי דמסקינן דאוב וידעוני לא משכחינן שיהו במעשה אלא במקטר לשד לחבירו ואזהרתו מלא יהיה בך חובר בהקשת חבר וא"כ כשעשה לאוב בהקשת זרועותיו לר' יוחנן וידעוני במקטר לחבר א"כ הוו ב' לאוין לא יהיה בך אוב ולא ימצא בך חובר חבר ע"כ. וליתא שהרי זה לא נתבאר בדברי הרב וטעמו דהך אוקמתא איתמרא אליבא דריש לקיש ולא קי"ל כותיה וממילא מדחייא הך דינא ותו קשה שהרי כתב הרב לקמן בפי"א דחובר חבר לוקה ואם איתא דמקטר לשד אזהרתו מלא יהיה בך חובר חבר הו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד ולא הו"ל למלקי איברא דלפי מה (שכתב) [שכתבתי] בפרק הקודם בדעת הרב דדוקא לאיסור שיש בו עונש מיתה אין לוקין א"כ חובר חבר דעלמא שאין בו עונש מיתה שפיר לקי עליה:

ודע שסבור הרב דאיכא תרי גווני ידעוני חד דעביד מעשה וכגון דמקטר וכיוצא וחד דלא עביד מעשה וכגון שאינו עושה שום פעולה זולת שמניח עצם ידוע בפיו וכבר

כתב רש"י דהכנסת העצם הידעוני בפיו לא מיקרי מעשה משום שאינו מדבר בשעת מעשה אלא לאחר המעשה שהוא בפיו מדבר העצם מאליו וזהו שדקדק בהל' שגגות וכתב בעל ידעוני במעשה למעוטי ידעוני דלית ביה מעשה דמיפטר מחטאת ובכאן נמי שכתב העושה אוב ידעוני בשוגג מביא חטאת קבועה דקדק והזכיר גבי ידעוני שמקטיר כדי שיהיה בו מעשה לחייבו חטאת עליו והא דאיתא בש"ס דלא תני ידעוני בהדי ל"ו כריתות לפי שאין בו מעשה היינו לומר דכיון דאיכא ידעוני דלית ביה מעשה לא תני ליה משום דלא הוי מילתא פסיקתא וכ"כ הלח"מ אלא שנדחק בכדי לומר דפליגי רש"י ורבינו בהכנסת העצם אי מיקרי מעשה או לא יעו"ש. ומתוך מ"ש יתבאר לך שמ"ש הכ"מ דפסק רבינו כר' יוחנן הוא בלא דקדוק דהא רבינו מיירי באוב וידעוני דעבדי מעשה ובכה"ג בין לר"י ובין לריש לקיש מחייב חטאת וא"כ דברי הרב כאן מוסכמים לכו"ע ודוק:

הלכה ב

ואזהרה שלהן מנין שנאמר אל תפנו אל האובות. ולקמן בפרק י"א כתב דהנשאל בהן באזהרה ואזהרתיה מקרא דשואל אוב וידעוני וזה כשיטת התוס' דפ' ד' מיתות דף ס"ה ורש"י במתני' פי' היפך זה ובש"ס כתב אמימרת ר' יוחנן הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו דהיינו לאו דאל תפנו וזהו היפך ממ"ש במתני' ועיין עוד בדבריו בפ"ק דכריתות עיי"ש ובספרי גרסינן והביאו הרב בסה"מ לאוין ט' לפי שהוא אומר איש או אשה עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל אל תפנו אל האובות וזה מבואר בדברי התוס' והא דאמרינן בסוף פ"ק דערובין לוקין על ערובי תחומין דבר תורה מתקיף לה ר' יונתן וכי לוקין על לאו שבאל מתקיף רב אחא בר יעקב אלא מעתה אל תפנו אל האובות ה"נ דלא לקי ולשיטת התוס' מאי קושיא אה"נ דלא לקי דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד שאין לוקין עליו וצ"ל דפריך למ"ד לוקין עליו וכ"כ התוס' לקושיא אחריתי וז"ל אל תפנו אל האובות ה"נ דלא לקי וא"ת אה"נ דהא לאו שאין בו מעשה הוא וי"ל דפריך למ"ד לוקין עליו אי נמי עקימת שפתיו הוי מעשה ע"כ. ומ"מ משמע דמחלפא שטתייהו דתוס' דהא לפי מ"ש בסנהדרין קרא דאל תפנו למכשפים גופייהו ובדידהו איכא מעשה כדאיתא התם דלר' יוחנן הקשת זרועתיו הוי מעשה ולריש לקיש במקטר לחבר ואע"ג דידעוני לית ביה מעשה מ"מ פריך שפיר הש"ס מחלוקה דאוב אלא משמע דהכא ס"ל להתוס' דאל תפנו הוי אזהרה לנשאל ומשו"ה הקשו בפשיטות דלאו שאין בו מעשה היא ואף בזה כתב הרב לקמן בפרק י"א דאם כיון מעשיו ועשה כפי מאמרן לוקה. והרב בסה"מ לאוין י' העתיק אלא מעתה אל תפנו אל האלילם ה"נ דלא לקי משמע שכן היתה גרסתו:

הלכה ג

ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש. אבל רש"י כתב שהכהנים היו מעבירין אותו ומשמע דרש"י ודאי פליג אסברת רבינו ולדידיה אם העבירו אביו לא מיחייב אבל הרב נקט אבי הבן והוא הדין לכומריהם ותדע שהרי בסה"מ לאוין ז' וכן בפי' המשנה כתב הרב שהגיזבר היה מעבירו על האש מצד אל צד:

ומ"ש לפיכך העושה עבודה זו וכו'. כלומר דאי הו"א ששורפו למולך לא הוה מצי למימר דהעושה עבודה זו לעבודה זרה אחרת חוץ ממולך פטור דהא בכה"ג אי הוה עביד לאלהי ספרוים הוא מיחייב ואע"ג דהכא בעי מסירה לכהנים והתם לא בעי מ"מ לאו משום דעבד מסירה הוה מיפטר אבל השתא שאינו שורפו בכה"ג לא משכחת חיוב בע"ז אחרת ושוב מצאתיו בלח"מ:

ודע שמ"ש הכ"מ דאע"פ שמולך לאו עבודה זרה היא מ"מ לענין עושה ד' עבודות לפניו חייב נכון הוא וכן נראה מדברי הרב בסה"מ לאוין ט' עיי"ש ואיתא בש"ס דבעינן מולך קבועה ולא סגי לן במולך עראי לחיובי עליה והכי משמע בלשון הרב ודוק:

הלכה ד

מקצתו ולא כולו. משום דבכולו לא מיפטר במיתת בי"ד וחמיר טפי ודינו מסור לשמים וכדכתב הסמ"ג: והקשו בתוס' דהיכי משכחת לה פיטור בכולהו והא בקמא איחייב ליה ותירצו כגון שאין לו אלא בן אחד או שהעביר בבת אחת והכ"מ תירץ דכי עבר קמא חיובו תלוי ועומד אם לא העביר יותר חייב ואם העביר יותר נפטר מחיובו ע"כ וליתא דבכה"ג הויא התראת ספק ולמ"ד התראת ספק לאו שמה התראה לעולם לא משכחת חיוב ואפשר שהרב לא תירץ כן אלא למ"ד התראת ספק שמה התראה ותו דהכי קי"ל. אבל לי נראה היפך דעת הכ"מ דהכל תלוי בקמא דאי מתרו בקמא ואמרי ליה דאי אינו מעביר כוליה זרעיה דמיחייב סקילה וקביל עליה ההתראה הא איחייב ליה ואע"פ שאח"כ העביר כל זרעו אינו כלום לאיפטורי ממיתת בי"ד דרמיא עליה ואי איהו לא קביל ההתראה וקאמר שאין כונתו אלא להעביר כל זרעו הא לא קביל עליה ואף דלבתר הכי אינו מעביר כל זרעו לא מצינן לחיובי ליה כיון דלא קביל עליו ההתראה וזה ברור ודוק:

הלכה ז

או שוחה על צדו ומטה. מה שיש לדקדק בזה כתבתי בביאורי לאו"ח בהל' נשיאות כפים עיי"ש:

הלכה ח

אבל לעכו"ם וכו' משעה שיכבוש פניו בקרקע נסקל. הכי איתא בפ"ק דהוריות אמתניתין דקתני הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת כיצד אמרו יש עבודה זרה בתורה אבל המשתחוה פטור הרי אלו חייבין פריך בש"ס השתחויה כתיבא דכתיב לא תשתחוה לאל אחר ומשני דאמרי כי אסירא השתחוייה כדרכה אבל שלא כדרכה שריא ואב"א דאמרי השתחוייה גופא כדרכה הוא דאסיר דאית בה פישוט ידים ורגלים הא השתחוייה דלית בה פישוט ידים ורגלים שריא אלמא דבעכו"ם אפי' השתחוייה דלית בה פישוט ידים ורגלים אסירא וכן פסק הרב בהל' שגגות עיין שם. הלכה ט הנוטע אילן וכו'. יש לדקדק בזה ואין לי פנאי לכותבו:

פרק ז

הלכה א

מצות עשה היא לאבד עבודה זרה וכו'. הכי איתא בספרי פרשת ראה:

הלכה ב

עכו"ם ומשמשיה ותקרובת שלה וכו' אסור בהנאה. התוס' בב"ק מרובה דף ע"ב ד"ה דאי ס"ד וכו' נסתפקו אי תקרובת עכו"ם אסורה בהנאה מן התורה או לא אבל איסור אכילה פשיטא להו דהויא דאורייתא מדכתיב ויאכלו זבחי מתים עיי"ש. וקשה לי דהא קי"ל כר' אבהו וכדאיתא בפרק כל שעה כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע ודברי רבינו עיקר:

ומ"ש שנאמר ולא תביא תועבה וכו'. וקשה דמאן לימא לך דהך קרא מיירי לנהנה דלמא כפשטיה דהיינו שמכניס עבודה זרה לתוך ביתו וכדלקמן בפרק עשירי דין ד' עיי"ש:

הלכה ג

בהמה שהקריבוה כולה וכו'. הכ"מ נדחק בזה ללא צורך שעיקר הנוסחא היא בהמה שהקריבוה לעכו"ם כולה אסורה בהנאה והכי איתא בנוסחת מגדל עוז עיי"ש:

ומ"ש שקורעים קרע עגול וכו'. הקשה הלח"מ אמאי לא הזכיר שיש עליו קורט דם ודברי רב הונא שאמר לא שנו אלא שלא מלחו וכו'. ואפשר שהוקשה לו להרב בש"ס דאמאי אייתי ברייתא דאיהו [דאיזהו] עור לבוב אדברי ת"ק דעורות לבובין הו"ל לאתויי ההיא ברייתא בתר דברי רבן שמעון בן גמליאל אלא משמע דההיא ברייתא מתנייא אליבא דת"ק ובהא פליגי דת"ק בעי נקב עגול וקורט דם ולרשב"ג הכל תלוי בנקב עגול

והיינו דצריכינן למפסק הלכה כרשב"ג וכדאמרינן בגמ' הלכה מכלל דפליגי זה נראה ליישב בעד הרב ז"ל ודוק:

הלכה ו

צורות שעשאום גויים לנוי וכו'. הכ"מ כתב בשם הר"ן שנראה מדברי רש"י דהני אוקמתי אליבא דר' מאיר נינהו אבל לרבנן בין עומדים בפתח בין אין עומדים הכל תלוי בשיש בידו מקל אבל הרמב"ם כתב עכו"ם הנמצאת אם היו עומדין על פתח המדינה מכלל דס"ל דר' יוחנן דאמר בעומדין בפתח המדינה בין לר"מ בין לרבנן קאמר ולא קאי אדרב יהודה אמר שמואל דאוקמא באנדרטי של מלכים אלא אוקמתא באפי נפשה היא ופסק הרב ז"ל כר' יוחנן עכ"ל פי' לפירושו דלרש"י הני תרי אוקמתי אליבא דר"מ ולאו הלכתא נינהו ולהרמב"ם הני תרי אוקמתי איתנהו בין לר"מ בין לרבנן אלא דלר' יוחנן הכל תלוי בעומדין על פתח המדינה ולא באנדרטי ולשמואל הכל באנדרטי ולא בעומדין על פתח המדינה ופסק כר' יוחנן וזה מבואר בכונתו ודלא ככ"מ והלח"מ שהשיאו דעתו לדעת אחרת:

הלכה ז

אלילים הנמצאים מושלכים וכו'. כתב הכ"מ דשמואל דשרי ע"ז ס"ל דע"ז שנשתברה מאיליה מותרת כריש לקיש וכו' דא"כ כי אותביה ר' יוחנן לר"ל ממתניתין דקתני המוצא שברי אלילים מותרים הא שברי עכו"ם אסורין לישני ליה דשאני וכו' אינו מובן דכיון דשברי עכו"ם אסורים כ"ש עכו"ם שנשתברה מאיליה:

הלכה ח

המוצא כלים וכו'. בגמרא פירשו איזהו צורת דרקון כל שיש לו ציצין בין פרקיו ותמה הלח"מ על רבינו למה השמיטו ואפשר שהרב סמך על המבין שהרי הוא ז"ל העתיק דרקון ולא מיקרי דרקון אלא בכה"ג וכמו שביאר בפי' המשנה עיי"ש וגם שם לא ביאר ההיא (דמחזי) [דמחוי] רב אסי בין פירקי צואר:

הלכה ט

ע"ז ומשמשיה וכו' יוליך הכל לים המלח. תימה דזה מנין לו והא קי"ל כרב חסדא דאיתיה בשלהי כל הצלמים דאף חביתא בחביתא יוליך הנאה לים המלח וכן פסק הרב גופיה בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות והלח"מ תירץ דיש לחלק בין יין נסך לעבודה זרה דביין נסך דהוא קיל משום דאיסורא אינו אלא מדברי קבלה וכמ"ש התוספות בפרק הערל דף פ"א הילכך בהולכת דמי האיסור סגי אבל כאן בע"ז או בתקרובת עכו"ם דחמירא צריך שיוליך הכל עכ"ל. וליתא שהרי כתב בריש פ' י"א מהל' מא"ס דיין נסך

אסור בהנאה והשותה ממנו כל שהו לוקה מן התורה עוד כתב הרב לשם דיין שנתנסך לה כזבח שקרב לה וכיון שאיסור זה משום עכו"ם הוא אין לו שיעור שנאמר בעכו"ם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ע"כ. הנה לך בבירור דיין נסך הוי משום לתא דעכו"ם דומיא דמזבח וא"כ אין טעם כלל לחלק בין יין נסך לתקרובת עכו"ם וצ"ע ושמא י"ל דבכל הני שהזכיר הרב בכאן בכולהו לא משכחת להו לח בלח אלא כולהו הוו תערובת יבש [ביבש] אבל גבי (יבש ביבש) [יין נסך] דאיכא ב' מיני תערובות א' לח בלח וב' יבש ביבש לא רצו להחמיר אלא בתערובת לח בלח אבל לא ביבש ביבש:

הלכה י

ספק ע"ז אסור ספק ספיקה מותר וכו'. קשה טובא בדברי הרב דבגמרא משמע דלרב לא שאני ליה בין עבודה זרה לשאר איסורין ודין כוסות של ע"ז ודין רמוני בדן שוין הן והרב פסק כאן גבי ע"ז להתיר בספק ספיקה ואילו בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות גבי רמוני בדן החמיר והצריך ג' תערובות. והכ"מ כתב שאפשר שהיה לו גירסא אחרת בברייתא וטעמא שהחמירו ברמוני בדן להצריכן ג' תערובות מפני שהוא דבר שאפשר שיש לו מתירין אם (יתפרדו) [יתפררו] הרמונים וליתא שאף בדבר שיש לו מתירין מתיר הרב היכא דאיכא ס"ס וכמ"ש המ"מ בפ"א מהלכות יו"ט עיי"ש ותו דמאי דפרכינן בש"ס שמואל דאמר כמאן אי כר' יהודה אפילו בשאר איסורי אסור לימא דעד כאן לא קאמר ר"י אלא ברמוני בדן שיש לו מתירין אבל בעלמא קשרי היכא דאיכא ס"ס. והש"ך תירץ בשם מהר"ר מרדכי ז"ל דבע"ז סגי בב' תערובות משום דהוי היתר הנאה לחוד משא"כ ברמוני בדן דהוי היתר אכילה להכי בעינן ג' תערובות וגם זה אינו מחוור דא"כ מאי פרכינן דאי כר"י אפילו בשאר איסורין אסור דילמא כר"י היא ועד כאן לא קאמר ר"י אלא בהיתר אכילה אבל להיתר הנאה דומיא דע"ז שרי ותו דמי הזקיקו להרב לחלק בין היתר אכילה להיתר הנאה כיון דמפשט הברייתות לא משמע הכי. ולכן נ"ל שסבור הרב ז"ל דנהי דבעכו"ם קשרינן בודאי בס"ס חדא דהכי מוכחא פשטא דברייתא דקתני ספק עבודה זרה אסורה ספק ספיקה מותרת אלמא דבס"ס לחודיה שריא ותו דהכי מוכח ההיא דפירשו ארבעים למקום אחד דשרינן להו משום ס"ס ותו דכיון דבנפלה אחד מהן לים תלינן לקולא דהך דנפל היינו דאיסורא כ"ש דאיכא למשרי ע"י ס"ס דהא אמרינן בפרק אלו עוברין אימור דאמרינן שאני אומר בדרבנן בדאורייתא מי אמרינן שאני אומר ואיסורא דאורייתא קשרינן ע"י ספק ספיקא אלמא ס"ס עדיף משאני אומר וכיון דהכא שרינן בשאני אומר כ"ש על ידי ס"ס ודלא כהראב"ד בהשגות ומ"מ כיון דלא אשכחינן לרב דקשרי ס"ס אלא בע"ז וברמוני בדן לא קמיירי אלא בפלוגתא דר' יהודה ור' שמעון

גבי רמוני בדן הדרינן לכללין ר"ש ור"י הלכה כר"י ואית לן למפסק כר"י דקאמר נפל אחד מהן לרבוא ומרבוא לרבוא אסורין ואף על גב דבגמרא מוכח דלר"י אפילו ס"ס עד סוף העולם אסור לאו מילתא היא דהיינו דוקא לשמואל דחקינן נפשין ומפרשינן לה בכה"ג דר"י אוסר אפילו בכמה ספיקות כדי לאוקומי שמואל אליביה דר"י אבל לרב ברייתא כפשטא ליזיל כר"י ולא קאסר אלא (בג') [בב'] תערובות אבל (בב') [בג'] שפיר דמי ולר"ש אפילו בב' תערובות שפיר דמי:

ומ"ש ופסק כר' יהודה דבעינן ג' תערובות וזה נ"ל ברור לדעת הרב ז"ל ואולי הטעם משום דהוי היתר אכילה מחמרינן ביה טפי כדברי הש"ך ודוק: (ועיין מ"ש בפריי פר"ח ביו"ד סי' ק"י ס"ק ל"ח עיי"ש):

טבעת של ע"ז שנתערבה בכמה טבעות וכו'. קשה טובא על הרב ז"ל דהכא פסק כרב ובפ"ו מהל' פסולי המוקדשין פסק דלא כר' אליעזר ובש"ס איתא דרב כר"א. ומ"ש הכ"מ דאע"ג דסתם מתניתין דקתני אחת ברבוא ימותו כולן פליג אר"א בדין התערובות מכל מקום כיון דס"ל להנך אמוראי כותיה נקטינן כותיה לא דק שהרי הרב פסקה להההיא סתם מתניתין דקתני אחד ברבוא ימותו כולן בריש פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין וא"כ תיקשי ליה דאמאי נימא דמית איסורא מית דומיא דהכא ואפשר שסבור הרב ז"ל דאם איתא דרב מוקים לסתם מתניתין לבר מהלכתא הו"ל לפרש הש"ס בדוכתיה ורב הו"ל למימר הלכה כר"א אלא (ל)רב נחמן לשיטתיה דרבא השיב לו ולא הוי אלא דחייה בעלמא דרב מצי סבר כר"א אבל לקושטא דמילתא לית לן למיפסק כרבי אליעזר חדא דהוי יחידאה ותו דשמותי הוא ותו דלית לן למדחייה לסתם מתניתין דימותו כולם לבר מהלכתא דהא קי"ל הלכה כסתם משנה אלא על כרחך למימר דשאני לגבוה דמאיס והילכך לא תלינן ביה לקולא דאיסורא מית אי נמי י"ל כמ"ש בספר ברכת הזבח דה"ק דאע"ג דלא קי"ל כרבי אליעזר לגבי גבוה מכל מקום נקטינן מיהא כסברתיה לגבי ע"ז:

ובמה שסבור הרב במאי דאמרינן בש"ס דלא התיר ר' אליעזר אלא שנים שנים (ר"א) [ר"ל] כשהקריב כבר שנים מאי דקשה עליו מסוגיא דזבחים ומה שיש להליץ בעדו מצאתיו בס' לח"מ. ועדיין נשאר לי דקדוק אחד דלפי פירוש הרב לא הו"ל למימר שנים שנים דהא בתרי מנייהו שנקרבו יחד הותרו כולן וניחא לי דבמתניתין קתני ר"א אומר אם קרב ראש אחד מהן יקרבו כל הראשין כרעים של אחד מהן יקרבו כל הכרעים וא"כ הא דאמרינן דלא התיר רבי אליעזר אלא שנים שנים ר"ל שני ראשים וב' כרעים ודוק:

וגם על מה שדקדק הכ"מ למה בפט"ו מהל' תרומות [התיר] בנפלה אחת ולא הצריך שיפלו שתיים כמו בטבעת הנה המדקדק בלשון הרב לשם יראה שחילק בין חבית

לתאנה לפי שהחבית נפילתה ניכרת ותאנה אין נפילתה ניכרת ועל כן כתב שתאנה שנפלה לק' ונפלה אחת מהם לים הגדול שצריך להפריש אחת כלומר כדי שיהיו ב' דבהכי אף בתאנה נפילתה ניכרת וטבעות הוו דומיא דתאנה דלא מינכרה נפילתן ולהכי בעי שנים וכדאיתא בש"ס וא"כ אריכות הכ"מ בזה ללא צורך: וגם מ"ש לשם הכ"מ והר"י קורקוס אין דבריהם נכונים וכבר השיג עליהם בספר ברכת הזבח עיי"ש:

הלכה יא

ומותר לישב בצל השריגין והעלין שלה. תימה שהרי כתב הרב לקמן פ"ח דין ג' דהמשתחוה לאילן אע"פ שלא נאסר גופו כל השריגין והעלין שיוציא כל זמן שהוא נעבד הרי אלו אסורין בהנאה וכיון שהן אסורין בהנאה איך מותר לישב בצילן ושמא סבור דהנאת הצל לא אסירא אלא מדרבנן משום חומרא דע"ז וכמו שכתבו התוספות ובצל השריגין והעלין דהוי צל צלה לא גזרו בהו רבנן וכמ"ש הכ"מ בשם הרמ"ך. ומה שהקשה הר"ן למה פסק בצל צלה להתיר י"ל דכיון דבלישנא בתרא מספקא לן ובירושלמי איתא בהדיא להתירא והו"ל מידי דרבנן פסק לקולא: עוד תמה הר"ן על הרי"ף והרב איך לא חילקו בין אדם חשוב לשאינו חשוב ולי נראה דמשמע להו דהא דפרכינן אי דליכא דרכא אחרינא למה לי ארהיטני משרא שרי כלומר דכיון דרב ששת אדם חשוב לא אתו למחשדיה ואפילו בלא מרוצה נהי דלכו"ע אסיר לדידיה שרי ומשני דמעיקר הדין אה"נ דלדידיה שרי אלא דאדם חשוב שאני שרצה להחמיר במותר לו אי נמי הכי פריך דנהי דלאחריני בעי מרוצה לדידיה דהוי סגי נהור פשיטא דלא בעי מרוצה ומשני דאה"נ אלא דאדם חשוב שאני: ודין סומא דלא בעי מרוצה לא הזכירו הרב לפי שהוא פשוט מעצמו דהיכא דלא אפשר שאני. מה שהקשה הלח"מ למה השמיט הרב דין גוזלת את הרבים אינו כלום שהרי כתב ואם אין שם דרך אחרת עובר תחתיה כשהוא רץ הנה זה הדין הוא דין גוזלת את הרבים וזה ברור ודוק:

הלכה יב

אפרוחים שקיננו וכו'. כתב הראב"ד היה לו לומר מפני שהן כגידולי האשירה. מה שהקשה הכ"מ דאטו משום שגדלו ואינן צריכין לאימן פקע מנייהו איסור גידולי אשירה אינה קושיא דהראב"ד מדרבנן קאמר לפי שניראין כגידולי אשירה אבל כשפורחין ואינן צריכין לאימן תו לא מיחזו כגידולי אשירה דמאן דחזי להו התם קאמר דמעלמא קאתו: **ומ"ש מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר.** אף שפשט הסוגיא נראה כדברי הראב"ד דדוקא כשידוע שהביאם ממקום אחר מ"מ דברי הרב נראין עיקר מדאמרינן בפרק לא

יחפור רוב וקרוב הלך אחר הרוב וה"נ כיון דרובא דעלמא דהיתרא אזלינן בתר רובא דעלמא נ"ל:

הלכה יד

ומותר ליטע תחתיה וכו'. תמיהת הרמ"ך נכונה ומ"ש הכ"מ דבמ"ש נתיישבה תמיהתו, ליתא שלא נתיישב כלום ועיין בהר"ן.

הלכה יז

נהנין מהן אפילו בטובת כהניה וכו'. ופסק הרב כלישנא קמא משום דלישנא קמא הוי מסתמא דתלמודא ואין צורך לטעם הר"ן:

פרק ח

הלכה א

לפיכך הכותים העובדים את ההרים וכו' ואת המעיינות הנובעים לרבים וכו'. תימה דהא מוכח להדיא בפרק ר' ישמעאל דף נ"ט דאף דטפחינהו למיא בידיה כיון דהוו מים של רבים אינן נאסרין ומלשון הרב משמע דטעמא הוי משום דאין בו תפיסת יד אדם והלח"מ הניחו בצ"ע ולי לק"מ שסמך על המבין דאי טעמא דמעיינות משום דאין בו תפיסת יד אדם מאי אירייא של רבים אפילו של יחיד נמי אלא שהרב כלל דין מעיינות בהדי אינך אע"ג דלאו מחד טעמא נינהו וכן דקדק הרב בלשונו שכתב הרי אלו מותרין בהנאה דהיינו ההרים וכן מותר לאכול הפירות והבהמה ולא כתב הרב נמי ומותר לשתות מאותן המים לאשמועינן דאלפיכך שכתב לא קאי אלא אהרים ואאילנות ואבהמה דהני תלת הוו מטעמא שאין בהן תפיסת יד אדם לאפוקי ממעיינות שאף שיש בהן תפיסת יד אדם מותרים משום דרבים נינהו ומ"ש הש"ך ביו"ד סימן קמ"ה דתלושים אפילו של רבים אסורים להדיוט אישתמיטיה ש"ס דפ' ר' ישמעאל ובנקודות הכסף רצה לתקן המעוות ולא עלה בידו עיי"ש וגם דברי הט"ז בלתי מתוקנים ומ"ש לשם דדוקא ממים חיים מביאין נסכים כן נראה מדברי התוס' בשלהי לולב וערבה שפירשו מנא הני מילי דקאי אמי השילוח ומפיק ליה ממעייני הישועה אלמא מעיין בעינן אלא דקשה דהא במתני' קתני דממלא ממי הכיור ומי כיור סגי להו במי מקוה וצ"ל דתנא דמתניתין סתם לן כמאן דס"ל דמי כיור בעי מים חיים אבל הרמב"ם פסק בהל' ביאת המקדש דסגי למי כיור במי מקוה וא"כ לנסכים לא בעינן מים חיים ועיין בתוס' דסוף פ' חזקת עיי"ש: **ומ"ש עשאה חליפין וכו'**. מה שהקשה הכ"מ דכיון דסוגיין בעלמא דאין מלמדין היאך

פסק כמ"ד אסורין לפי מה שהקשו התוס' בשילהי האיש מקדש ותירצו לא קשה מידי דאע"ג דבעלמא אין מלמדין הכא מלמדין כי קושיית התוס' ומשו"ה פסק הרב לחומרא:

הלכה ב

מים שעקרן הגל והשתחוה להן לא אסרן. בפרק ר' ישמעאל מדמי ליה תלמודא לאבני הר שנדלדלו ופסק הרב לקולא משום דבירושלמי מסיים להו דר' יוחנן אסר ובני ר' חייא קשרו עיין מ"ש הש"ך וגם נ"ל לדקדק מתוך סוגיית הש"ס דההיא דאמרינן לא צריכי דטפחינהו בידיה הוה דחייה בעלמא דהא כי קאמר ליה ר' יוחנן לריש לקיש זיל הדר דמים של רבים אינן נאסרין משמע דדכותיה אי הוו של יחיד הוו נאסרין ואי אמרת בשלמא דקאסר ר"י בתלשינהו (דלא) [גלא] היינו דקאתי עלה ר"י מטעמא דמים של רבים משום דלפעמים שהם נתלשין ומשו"ה אי הוו של יחיד הוו נאסרין אבל אי לא קאסר ר"י אלא בטפחינהו בידיה מנ"ל לר"י דבההוא עובדא טפחינהו בידיה דקאתי עלה מטעמא דמים של רבים והא מסתמא לא הוי הכי אלא משמע דתסתיים דר"י הוא דקאמר אסורות ודוק:

ומ"ש נטלן בידו. מלשון הש"ס לא משמע שנטלן בידו אלא שעקרן מלמטה למעלה בידו וכן פירש רש"י דטפחינהו גוי בידים מלמטה ותלשן ואח"כ השתחוה להן וקשה לי על פי' הרב דאי נטלן בידו הרי הם שלו ותו לא הוו של רבים והיכי אמרינן בגמרא שאינן נאסרים וי"ל דמיירי שנטלן בידו ע"מ שלא לזכות בהם וזהו שסתם הרב ולא ביאר אי מיירי במים של רבים או של יחיד משום דכיון שנטלן בידו הרי הם שלו ותו לא הוו של רבים ובכל גוונא נאסרין:

הלכה ג

השתחוה לחצי דלעת וכו'. דברי הראב"ד עיקר מדלא הוזכר דין זה במס' ע"ז כי אם בהעור והרוטב:

הלכה יב

הקשה הלח"מ דאפילו שלא יותץ ביד נכרים הו"ל למישרי דכיון דהוא תשמיש ע"ז שקיל להאי ומייתי מזבח אחרינא והניחו בצ"ע ואינו כלום דבימוס שנפגם היינו שנפגם האבן עצמו ומזבח שנפגם היינו נתיצת האבנים ממנו א"כ אם נותץ ע"י ישראל לא שייך למימר שקיל להאי דכיון שהאבנים לשם שלמים הנכרי חוזר ובונה המזבח באותן האבנים עצמם ואין כאן שום ביטול למזבח ומשו"ה בעינן נותץ רובו ע"י נכרים דוקא דאז הוי ביטול וזה ברור:

פרק ט

הלכה א

עבר ונשא וכו'. מ"ש הלח"מ דפסק כר' יוחנן הוא טעות עיי"ש:

הלכה ב

נוטלו בפניו ואינו נהנה בו וכו'. אע"ג דבגמרא מוכח דצריך שישליכנו לאיבוד כלאחר יד בפני הנכרי כדי שלא ישמח, הרב לא העתיקו משום שעל הסתם אין לו מקום להשליכו לאיבוד ומשום הכי כתב הרב תקנה כוללת לכל דהיינו שלא יהנה ממנו:

הלכה ג

וכולן אסורים עם ג' ימים לפניהם. כתב הכ"מ דכן פי' רש"י ולא היה צורך לכך דמהא דאמרינן בפ"ק דף ו' ע"א אמר רבינא ת"ש ואלו הן אידיהם של נכרים וכו' מוכח להדיא כן.

הלכה ו

דברים שהם מיוחדים למין ממיני ע"ז וכו'. דברי הכ"מ אינן מובנים ותמוהים הרבה חדא במ"ש שפסק כר' יהודה משום דבעי רב אשי אליביה וקשה טובא דא"כ אמאי השמיט בעיית רב אשי דאסיקנא בתיקו ותו השמיט מאי דקתני ר"י בברייתא דאף בתרנגול לבן למי, נכרי שעשה משתה לבנו או שהיה לו חולה בתוך ביתו מותר. גם מ"ש עוד דמשמע בברייתא בגמרא דר"י לא לחלוק בא אלא לפרש דברי חכמים דכל מקום שאמר ר"י אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים גם זה תימה דהא איתא בגמרא בהדיא דלר"י בין התרנגולין אין בפני עצמו לא ולת"ק אפילו בין התרנגולין נמי לא והכי מוכח להדיא מלישנא דמתני' דקתני ר"י אומר ולא קתני אמר ר"י ותו דלא קתני אימתי במתני' ואפילו תימא דאימתי דברייתא בא לפרש אכתי לא פליגא אמאי דמשמע ממתני' דבא לפרש מחלוקת דידיה עם רבנן דהוי בזה וזה באופן שאע"פ שאמתני' דר"י הוא אימתי מ"מ פליגי רבנן ור"י בתרנגול בין התרנגולים. ותו אם איתא שדין מעורבים דברים מיוחדים עם דברים שאינן מיוחדים הוא דין תרנגול בין התרנגולים אמאי שינה הרב בין התרנגול המוזכר בתלמוד והעתיקו ללבונה וזה פלא שאין דרכו של הרב בכך. ותו קשה שתמיהת הרמ"ך היא גדולה דבגמרא איתא דבתרנגול למי מותר למכור לו תרנגול לבן לכו"ע והרב פסק היפך זה ומ"ש הכ"מ שאינו רואה טעם בדבריו שדינו של הרב מתני' היא לא עיין בסוגיא דמתני' אוקימנא לה בזה וזה אבל בסתם שרי למכור לו תרנגול לבן היפך מ"ש הרב. גם מ"ש הכ"מ דקושיא ליתא דחילוק יש בין שואל תרנגול סתם לשואל דבר מיוחד

לעבודה זרה גם זה תימה שהרב לא ביאר דמיירי בשואל דבר המיוחד לע"ז אלא בשואל סתם ומוכר לו דבר מיוחד לעכו"ם. ומה שנראה לי ליישב כל זה שהרב סבור דלא קי"ל כותיה דר' זירא דקאמר דתרנגול למי, מותר למכור לו תרנגול לבן וטעמו משום דאמרינן בתר הכי בעי רב אשי תרנגול לבן קטוע למי מהו למכור לו תרנגול לבן ואי בדקאמר תרנגול למי דאיכא לספוקי אי בעי לדידיה או לע"ז פשיטא לן דמותר למכור לו תרנגול לבן ולא חיישינן דילמא מערים א"כ כ"ש באומר תרנגול לבן קטוע דאע"פ שמזכיר לבן הרי אמר קטוע דבודאי לא קבעי ליה לע"ז ולא חיישינן לאיערומי אלא משמע ודאי דפליג רב אשי ארב זירא וס"ל דמתניתין כפשטא ליזיל ולרבנן בין באומר תרנגול למי ובין בסתם אסור למכור להם דברים מיוחדים לע"ז ואפילו תרנגול בין התרנגולים ולר"י אפילו בזה וזה היכא דהוי תרנגול בין התרנגולים שרי למכור וכדמפרש בברייתא ואע"ג דאימתי דר' יהודה ה"מ במתניתין אבל בברייתא לא וכמ"ש התוס' בכמה דוכתי ובעיא קמייתא דרב אשי הויא אפילו לרבנן דילמא עד כאן לא קאסרי רבנן אלא בתרנגול למי אבל הכא דקאמר קטוע אפילו [לבן] מודו דהא ודאי לאו לע"ז קבעי או דילמא איערומי קא מערים וכיון דהא בעיא איפשיטא, האם תמצא לומר דאיערומי קמערים לא הוצרך הרב להזכירה דממילא מדסתם משמע ודאי דבכל גוונא אסור למכור לו תרנגול לבן. ומ"מ משמע לי דמדקא מבעיא ליה לרב אשי בתרנגול לבן קטוע משמע דהיכא דקאמר תרנגול קטוע למי כיון דלא קמדכר לבן ותו דקאמר קטוע ודאי דלאו לע"ז קבעי ליה ושרי למכור לו תרנגול לבן כן נ"ל והרב לא הזכירו לפי שאין דרכו של הרב ז"ל לכתוב דינין מחודשים באופן דבעיא קמייתא דרב אשי מפרש לה הרב אפילו לרבנן אבל בעיא תניינא דתרנגול לבן למי ויהבו ליה שחור ושקל וכו' מפרשה הרב כפי' רש"י דאתיא דוקא לר"י דאי לרבנן דאפי' בסתם ותרנגול למי אסור למכור לו אפילו תרנגול בין התרנגולים כ"ש היכא דקאמר תרנגול לבן למי דאף דיהבו ליה שחור ושקל דבודאי דאיערומי קמערים ומשו"ה השמיטה להך בעיא משום דאתיא כר"י ואיהו ז"ל פוסק כרבנן ואע"ג דרב אשי בעי ליה אליביה הא אשכחינן בפ"ק דסוטה גבי שיעור ביאה דמיבעייא להו כמה בעיי [שלא] אליבא דהלכתא וכן בכמה דוכתי בש"ס ואי קאמר תרנגול לבן למי אף שיש משתה לבנו וחולה בתוך ביתו לרבנן אסור דלא גרע תרנגול לבן למי אף שיש משתה לבנו מסתם או תרנגול למי דאע"פ כן אסור למכור לו תרנגול לבן וכן מוכח מפי' המשנה שלא הזכיר הרב דמתניתין מיירי בזה וזה וכן לא פסק כר' יהודה משמע להדיא שהרב אינו פוסק כר' זירא ולא כר"י אלא כרבנן וכפשטא דמתניתין וכדפרישית. ומ"ש הרב שאם היה מעורב לבונה זכה בכלל לבונה שחורה מוכר הכל

סתם אין דין זה דין תרנגול בין התרנגולים וכמו שחשב הכ"מ אלא סבור הרב ז"ל דעד כאן לא קאסרי רבנן אלא תרנגול בין התרנגולים משום דכל אחד מבורר לעצמו אבל לבונה זכה בכלל לבונה שחורה כיון דצריך ללקט זה מתוך זה מסתמא אינו לעבודה זרה ומ"מ מסתברא דדוקא כשהמיעוט לבונה זכה והרוב לבונה שחורה אבל כשהרוב הוי לבונה זכה משמע ודאי דאינו יכול למוכרו לו והכי דייק לשון הרב דכתב כגון לבונה זכה בכלל לבונה שחורה משמע דאי הוי איפכא דהיינו לבונה שחורה בכלל לבונה זכה שאינו יכול למכור להם וליכא לאקשויי מהא דאמרינן בגמ' תנן ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור מאי סתמן ומאי פירושן אילימא סתמן דקאמר חיטי חוורתא פירושן דקאמר לעבודה זרה וכו' אלא סתמן דקאמר חיטי פירושן דקאמר חוורתא וכו' והנה הרב פסק כדדחיא ר' זירא אלמא דפוסק כותיה דר' זירא ולא קשה מידי דאע"ג דמעיקרא אקשינן לר' זירא מ"מ מאי דדחי ר' זירא לבסוף הוי קושטא דמילתא דאע"ג דלדידן מצינן לפרושי למתניתין בחדא מתרי אנפי ולר' זירא ליכא לפרושי אלא בחד גוונא כיון דבהא מילתא לא אשכחינן מאן דפליג עליה הכי נקטינן. ונראה להביא קצת סיוע לשיטת הרב ז"ל מהא דאמרינן בסוף פ' קונם יין דרב אשי הו"ל ההוא אבא פי' יער זבניה לבי נורא א"ל רבינא והא איכא לפני עור א"ל רוב עצים להסקה ניתנו וטעמא דרובא הכי הוו הא אי הוו מחצה על מחצה הוה אסיר הכי נמי כיון דהוי מיוחד לע"ז הוי כמחצה על מחצה בשאינו מיוחד ואיכא לפני עור ודוק.